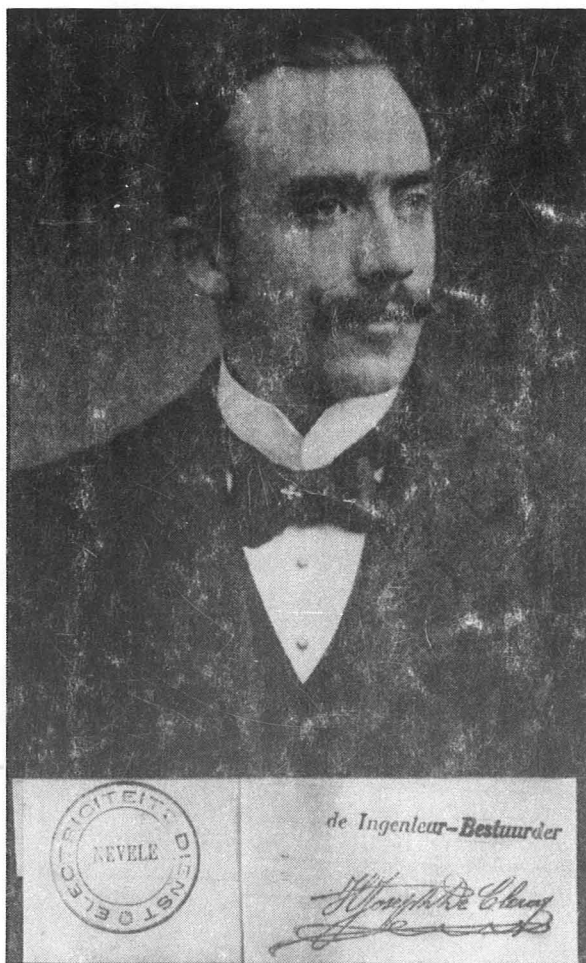

**Driemaandelijks berichtenblad
van de heemkundige kring
HET LAND VAN NEVELE**

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1982 — JAARGANG XIII — AFLEVERING 2

Bij de kaftfoto :

Ingenieur Henri Jozef De Clercq, geboren te Dentergem op 21 september 1875 en te Gent overleden op 20 november 1933. (Het Liber Memorialis geeft bij de overlijdensdatum verkeerdelijk 1934 op).

Onderaan handtekening en stempelafdruk (Archief Rietgaverstedemuseum, Nevele).

(Foto werd door Koen Van de Castele overgenomen uit het Liber Memorialis IV p. 357, uitgave van Rijkuniversiteit te Gent).

Driemaandelijks berichtenblad van de heemkundige kring HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1982 — JAARGANG XIII — AFLEVERING 2

Verantwoordelijke uitgever : J. LUYSSAERT

Veldestraat 26

9841 Nevele - Merendree

Het berichtenblad „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad : J. LUYSSAERT - voorzitter
L. CLAEYS - LAVENT

Redactieadres : J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE Merendree

Voor verdere informatie i.v.m. de opgenomen artikels en bijdragen voor het berichtenblad, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden ; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.
Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen er aan deelnemen.

Haar werkgebied wordt gevormd door vijf afdelingen die respectievelijk volgende deelgemeenten omvatten :

- 1e afdeling : Nevele, Vosselare
- 2e afdeling : Hansbeke, Poesele
- 3e afdeling : Landegem, Merendree
- 4e afdeling : Lotenhulle, Poeke
- 5e afdeling : Bachte-Maria-Leerne, Meigem, Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Zeveren.

De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling i.v.m. de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Biebuyckstraat 2, 9850 NEVELE.

-
- **Abonnement en lidmaatschap** : 300,- fr. per jaar
500,- fr. per jaar als erelid
te storten op rekening 000-0627981-03 van „Het Land van Nevele”
v.z.w. Beentjesstraat 24, 9850 Nevele-Poesele.
 - **Losse nummers** : voor zover voorradig.
 - **Opzegging abonnement** : vóór 1 december.
 - **Overname van teksten** toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out : P. D'Hoker.

Gedrukt in de beschutte werkplaats „Nevelland” te Nevele.

ELEKTRICITEIT EN SPIONAGE TE NEVELE

IN WERELDOORLOG I

DE DUITSE INVAL IN 1914

ELEKTRICITEITSVOORZIENING

EEN EERSTE PROJEKT

EEN TWEEDE PROJEKT

EEN DERDE PROJEKT WORDT VERWEZENLIJKT

INGENIEUR DE CLERCQ

SPIONAGE

ENKELE ASPEKTEN

EEN INLICHTINGSAGENT TE NEVELE

Aan allen die ons inlichtingen verschaft hebben - mondelinge en schriftelijke mededelingen, overmaken van dokumenten, opmaken van tekeningen en foto's - onze oprechte dank.

Wij danken inz. de gemeentesekretaris de heer P. Raman en de heer Patrick Schelstraete, die ons zo bereidwillig wegwijs gemaakt hebben in het gemeentearchief. Eveneens prof. dr. R. Tavernier, die ons wees op de twee Liber Memorialis van de Rijksuniversiteit Gent, de heer Hofman, directeur van de Public Relations Ebes, die ons kostbare aanvullingen meedeelde, en ons lid Roger Van Meenen uit Drongen, die voor ons speciaal op stap ging om bepaalde gegevens in te winnen.

De heemkundige kring **HET LAND VAN NEVELE** stelt die belangloze medewerking ten zeerste op prijs.

BIBLIOGRAFIE

I. BRONNEN

- A. ONUITGEGEVEN BRONNEN
BEVEREN, RIJKSACHIEF (RAB)
Fonds : Provinciaal Bestuur

BRUSSEL, ARCHIEF LEGERMUSEUM
Fonds : 1914-1918, dozen 177 en 202.

GENT, CENTRALE BIBLIOTEEK RIJKSUNIVERSITEIT
Fredericq Paul, Dagboeken 1912-1916
Universiteitsarchief

NEVELE, GEMEENTEARCHIEF
Registers van de verslagen van de gemeenteraad
Registers van de besluiten van het schepenkollege
Aanplakbrieven 1914-1918
Militaire opeisingen 1914-1914
Duitse bezetting 1914-1918

NEVELE, RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914-1918.

B. UITGEGEVEN BRONNEN

BAERTSOEN M., *La guerre 1914-1918. Notes d'un Gantois*, Gent, 1922.

VAN DEN ABEELE H., *Oorlogsdagboek van eenen gemeentesecretaris of oorlogskroniek van Sint-Martens-Laathem*, Gent, 1924.

II. GERAADPLEEGDE WERKEN

BARDANNE J., *L'Intelligence Service en Belgique*, Paris, 1934.

BINDER H., *Espionnage et contre-espionnage pendant la guerre*, Paris, 1935.

BOUCARD R., *Les dessous de l'espionnage français*, Paris, 1934.

BRAECKMAN W., DE RIJCKE W., *Historische schets van het St.-Lievenscollege te Gent*, 1969.

BUYSSE C., *Verzameld werk*, 6 dln, Brussel, 1974 en vge.

DE SMET J., *De eerste „vliegende maandag” in West-Vlaanderen*, in *Biekorf*, 1959.

DEVLIEGER L. en SCHEPENS L., *Front 14/18*, Tielt, 1968.

75 JAAR EBES 1905 - 1980.

ELAUT L., *Mijn Memoires*, Beveren, 1981.

LA FLANDRE LIBERALE (krant)

GERARD J., *14-18 insolite*, Bruxelles, 1966.

HEYSE T., *Index documentaire. L'Université flamande*, 2 dln, Gand, 1918-1919.

JANSSENS A., *Het Reizigers-, Vracht en Postverkeer te Nevele in Bijdragen tot de Geschiedenis der stad Deinze en van het Land aan Leie en Schelde*, 1961.

KIRSCHEN S., *Devant les conseils de guerre allemands*, Bruxelles, 1919.

- LIBER MEMORIALIS, Gand, 1913. (Publikatie door de Universiteit te Gent uitgegeven).
- LIBER MEMORIALIS, Gent, 1960, dl IV., id.
- MESSIAEN F., *Vliegende maandag en schuwe maandag*, in *Biekorf*, 1959.
- SERVAES P., *Opdorp onder het juk*, Heemkring Ter Palen, Buggenhout 1977.
- STREUVELS S., *In oorlogstijd 1914 - 1918*, Brugge, 1979.
- TASNIER M. en VAN OVERSTRAETEN R., *La Belgique en guerre*, dl. III *Les opérations militaires*, Bruxelles, 1923.
- VAN DEN BOSSCHE W., *Le service belge de renseignements*, in *Fidac*, juli 1938.
- VAN DEN GHEYN G., *Korte levensschets van E.H. Octaaf De Clercq*, in *De Cronijke ; kontaktblad van de oud-leerlingenbond St.-Lievenskollege*, aug. 1953.
- VAN DER ESSEN L., *Hoe de Duitsers België overweldigden en bezetten*, Brussel, 1919.
- VAN DER ESSEN L., *L' invasion allemande en Belgique*, *De Liège à l'Yser*, Paris, 1917.
- VAN NUFFEL H., *Gedenkschriften*, Evergem, z.d. (1980).
- WANDT H., *Erotik und Spionage in der Etappe Gent*, Wien, Berlin, 1928.
- DIE WELTKRIEGSPIONAGE, (verschillende auteurs) München, 1931.
- X., *De Grootte Oorlog*, z.p. en z.d.

De duitse inval in 1914.

Algemene verslagenheid in het land toen op 4 aug. 1914 duitse troepen de belgische grens overschreden. Natuurlijk zal men te Nevele met enige vertraging de onheilspellende berichten vernemen. De kranten die men er toen las waren *Le Bien Public* en *De Gentenaar* ; er waren ook enkele lezers van *Vooruit*. Op 7 aug. wordt de stad Luik bezet, maar de fortengordel houdt nog tien dagen stand. Als open stad valt Brussel op 20 aug. in duitse handen. Het gros van het duitse leger rukt dan op door het zuiden van België richting Frankrijk. Op 22 aug. worden ulanen - duitse ruiters met een lans gewapend en als verkenner ingezet - gesignaleerd te Laarne, Heusden en Wetteren (1). Dit is mogelijk, omdat het belgisch mobiele leger nu wordt opgesteld omheen Antwerpen, waar tevens een sterk bezette fortengketen lag.

Inmiddels waren duitse legers ver in Frankrijk opgerukt en stonden op 6 sept. op minder dan 50 km van Parijs. Begin sept. vordert een duitse leger-eenheid in de richting Gent. Algemene paniek in de stad : door vluchtelingen was men er ingelicht over de brand- en moordpartijen, die te Dinant,

(1) FREDERICQ, IV, p. 163.

Aarschot, te Namen en Leuven hadden plaats gehad. Op 7 sept. zal de gentse burgemeester Emile Braun, na overleg met de gemeenteraad, de duitse bevelhebber te Oordegem opzoeken, hem verklaren dat Gent een open stad is en bijgevolg hem verzoeken de stad niet te bezetten. Het verzoek wordt ingewilligd op voorwaarde dat de burgerwacht ontbonden wordt en haar wapens inlevert. Er dient ook een bepaalde voorraad geleverd te worden : o.a. haver, benzine, 100 rijwielen, verbandlinnen voor de gekwetsten, 100.000 sigaren...

De voorwaarden werden stipt nageleefd en burgemeester Braun werd als de redder van de stad begroet (2). Eigenlijk had die duitse legereenheid niet als opdracht Gent te bezetten : ze vormde de uiterste rechterflank van de legers die naar Frankrijk oprukten waar de Marneslag nu geleverd werd. De bezetting van Gent zal dan later door een andere legereenheid uitgevoerd worden.

Op maandag 5 oktober is het voor Nevele en omgeving *de vliegende of zotte maandag*. Het verhaal van de nevelaar RENE VAN HESE typeert wel de sfeer van die gebeurtenis : *Maandag 5 oktober 1914 was ik kolen aan het lossen in een schip voor de firma Diaz. Half de voornoen kwamen er fietsers van uit Meigem gereden al roepende „Vlucht ! Vlucht ! Ze zijn daar !” Ik liet alles liggen, liep naar huis op den Akker, sprong op mijn fiets en ging snel achter de vluchtelingen aan; een hele massa fietsers en voetgangers trok langs het kanaal naar het noorden. Te Landegem, te Merendree, zo naar Zomergem werd hetzelfde herhaald; iedereen vluchtte maar mee. Eindelijk 's avonds kwamen we te Eeklo aan; daar was geen slaapgelegenheid, we moesten buiten op het voetpad slapen. Dinsdag in de namiddag kwamen we terug naar huis. We waren gevlucht voor de Duitsers, niemand had er gezien, het was van horen zeggen. Het duurde nog bijna een week voor dat we te Nevele iets van de oorlog hoorden (3).*

Zonderling is wel dat er reeds een *vliegende maandag* in het Kortrijkse was geweest op 24 augustus. Er werd daar verteld dat alle weerbare mannen door de Duitsers werden opgepikt, aan mekaar vastgebonden en zo voor de troepen werden gedreven. De aanleiding ertoe was een incident te Denderleeuw dat een vluchteling had verteld : drie beschonken burgers haalden gekke toeren uit toen een duitse legereenheid er voorbij marcheerde; ze werden opgepikt, aan mekaar vastgebonden en

(2) DE GROOTE OORLOG, p. 215.
ELAUT, p. 113.

(3) RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914 - 1918.

moesten zo enige uren voorop gaan totdat ze nuchter werden. In de novellenbundel *Uit de Bron* van Cyriel Buysse is dat voorvalletje in een humoristische verhaaltje uitgewerkt onder de titel *De Paniek* (4).

Op maandag 12 oktober wordt Gent door de Duitsers bezet - maar het is niet meer het leger dat op 7 sept. te Oordegem lag. Sekretaris Hugo Van den Abeele vertelt dat er reeds om 4 uur in de namiddag duitse troepen te Sint-Martens-Latem aankwamen. Door een belgische achterhoede werden op 12 okt. heel wat bruggen opgeblazen van het Schipdonkkanaal, onder meer die van Nevele. De burgers werd aangeraden de kanaalzone te ontruimen. Herman Van Nuffel weet te vertellen dat zijn familie met nog andere gezinnen uit de dorpskom een onderkomen vonden bij Bruno Cocquyt op de wijk *Het Veldken*. Zonder veel weerstand te ontmoeten hebben de Duitsers de verdedigingslijn Schipdonk - Leie doorbroken. Te Nevele bedienden ze zich van een schip, dat er lag, om het kanaal over te steken (5).

Talloze vijandelijke legers rukken nu op naar de IJzer, waar van 18 okt. tot 30 okt. de slag aan de IJzer wordt uitgevochten. Voor vier volle jaren zal nu de loopgravenoorlog beginnen.

Het is bekend dat de Duitsers organisatiezin hebben en dat komt ook tot uiting in de nieuwe administratie die ons land opgelegd wordt. Bezet België omvat drie gebieden :

- 1° de omgeving van de IJzer wordt afgesperd en is *Operationsgebiet*;
- 2° het *Etappengebied* dat Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen en het Doornikse omvat ;
- 3° het *General Gouvernement* omvat de rest van het land met zetel Brussel.

Onze streek ligt dus in het etappengebied, dat is de zone waarin duitse frontsoldaten komen inkwartieren wanneer ze aan het front worden afgelost (6). Dat brengt meteen mee dat het hier een heen- en weergeloopt

(4) BIEKORF, 1959 p. 118-120 ; 1959 p. 137-139.

STREUVELS, p. 84 - 93.

BUYSSE, V, p. 624.

(5) TASNIER, p. 180

VAN NUFFEL, p. 38.

RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914 - 1918.

(6) SERVAES, p. 6.

is van duitse troepen. Het etappengebied is uitsluitend onderworpen aan de legerleiding en deze heeft wetgevende en administratieve bevoegdheid. De wetten en verordeningen van het generaal-gouvernement gelden maar voor onze gebieden in zover ze niet in tegenspraak zijn met die van het etappengebied en dit gebied heeft ook zijn eigen militaire rechtbanken (7).

Reeds op 21 okt. 1914 werd Gent *Etappen-Haupt-Ort der 4en Armee* : hoofdplaats van het Etappengebied van het 4e Leger. Een administratieve onderverdeling was de *Etappenkommandantur*. Voor ons was dat Deinze en 21 gemeenten ressorteerden onder de deinse kommandantuur - niet Merendree en Hansbeke (8).

Op sommige gemeenten was er dan nog een *Orts-Kommandantur* met loutere militaire bevoegdheid. Te Nevele betrok die het huis Minne op de Markt, waar nu de firma Diaz gevestigd is.

Een kenmerk van de nieuwe administratieve indeling is dat de handel en het ruilen tussen de verschillende etappen-kommandanturen verboden is. Deze maatregel bevoordeelt natuurlijk de landbouwdistrikten tegenover de nijverheidsdistrikten, wat de voedselvoorziening betreft. Om van de ene kommandantuur naar de andere te gaan diende men van een pas voorzien te zijn. Er moest een geldige reden zijn voor de verplaatsing en om het dokument te bekomen diende een betrekkelijke hoge som betaald te worden.

Het zou een triestig verhaal zijn, mochten we de honderden verordeningen vermelden die door de duitse bezetter werden uitgevaardigd. Onze bevolking leefde in een niet aflatende onrust : troepenbewegingen, op-eisingen, huiszoekingen en de strijd om het dagelijks brood. En in de verte hoorde men hier vaak het kanongebulder en vreesde men dat het oorlogsgeweld eens naar hier zou overkomen.

En midden in al die oorlogsmiserie en verarming is er plots te Nevele einde 1916 een lichtpunt in de eigenlijke betekenis van het woord : de lang verbeide elektrische verlichting komt er.

ELEKTRICITEITSVOORZIENING

Maar laten we de voorgeschiedenis van die nieuwigheid even oprakelen.

(7) VAN DER ESSEN, p. 51 - 53.

(8) NEVELE, GEMEENTEARCHIEF 1914 - 1918, nr. 2.072.5 I.

Ons bestuurslid A. Janssens heeft reeds de geschiedenis van de openbare verlichting te Nevele geschreven. Zo lezen we dat er in 1838 één openbare petroleumlantaarn was, in 1880 vijftien en in 1913 drieëntwintig.

Onlangs heeft onze voorzitter J. Luyssaert een uiteenzetting gegeven over de evolutie van de huisverlichting : bij de eeuwwisseling waren we nog aangewezen op kaarslicht, olielampjes en petroleumlampen. Een nieuwigheidje was toen de carbidlamp, in de volksmond *carburelamp*.

Maar de gemeente Nevele wil met zijn tijd meegaan en zal de openbare verlichting en huisverlichting modernizeren, nu de elektriciteit met haar vele toepassingen in volle opmars is. In verschillende steden is er reeds begin 1900 een elektrisch distributienet en de vroede vaderen van Nevele zijn overtuigd van het nut van de elektrische verlichting. Ze willen dan ook een einde stellen aan die rompslomp van petroleumverlichting.

EEN EERSTE PROJEKT

Op 29 sept. 1906 lezen we in de GAZETTE VAN GENT : *Nevele. In zijne laatste zitting heeft de gemeenteraad met algemeene stemmen besloten dat de gemeente elektrisch zal verlicht worden.* In de verslagen van de gemeenteraad 27 sept. 1906 wordt de integrale tekst van het kontrakt gegeven waaruit we nu enkele punten vermelden : 1. *Het Gemeentebestuur van Nevele verleent aan de firma M. Timmermans en Cie van Overyssche de vergunning om Nevele met electriciteit te verlichten gedurende dertig jaren, aanvang nemende den datum der goedkeuring door de Bestendige Afveerdiging...* 6. *Alle andere verbruikers (buiten de openbare besturen) zullen voor de verlichting dertig centiemmen en voor de beweegkracht twintig centiemmen maximum moeten betalen. Daarenboven is iedere verbruiker gehouden eene schadeloosstelling te betalen van vijf en twintig centiemmen per maand voor gebruik van den electrometer.* 7. *De firma verbindt zich bestendig goed licht te geven, dat is licht van 220 volt...* 21. *De firma neemt de verbintenis aan licht te verschaffen, drij maanden na de goedkeuring dezer overeenkomst door de Bestendige Deputatie...* De gemeente verkoopt aan de firma een stuk gemeenteground 160 m² gelegen langs het kanaal van Schipdonk : daar wordt de elektrische centrale geïnstalleerd.

De Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen heeft de nevelse beslis-

(9) JANSSENS, p. 104 - 105.

sing niet goedgekeurd. De provinciale overheid zal waarschijnlijk met lede ogen aangezien hebben dat een brabantse firma hier de winsten opstreek en er was toen ook reeds spraak dat voor de beide Vlaanderen een vennootschap in aanmaak was dat voor een uitgebreid distributienet zou instaan.

EEN TWEEDE PROJEKT

Er wordt nu naar een nieuwe oplossing uitgekeken en het zal nog zes volle jaren duren eer men met een nieuw konkreet voorstel voor de dag komt. Een betrouwbare maatschappij - Centrales Electriques des Flandres - op 1 juli 1911 gesticht (10), wordt gekontakteerd en dit keer is het menens.

Op 6 juli 1912 is het voor Nevele een belangrijke gemeenteraadszitting : aanwezig Schelpe, burgemeester; Lampaert, schepen; Beaufort, Schollier, De Keyser, Mortier, Snauwaert en Martens, raadsleden. Op de agenda staat *Overeenkomst met de Centrales Electriques des Flandres (naamloze maatschappij) houdende vergunning tot het leveren der electricische kracht*. Het kontrakt bevat niet minder dan 16 gedrukte bladzijden en is in het frans gesteld. Door de aanwezige gemeenteraadsleden wordt het goedgekeurd (11). Uit de verslagen van de gemeenteraad lichten we nog volgende passus i.v.m. de openbare verlichting : *Overwegende dat volgens art. 10 van zelfde contract de prijs van de openbare verlichting een volstrekt forfait uitmaakt waarbij de verlichting van den openbaren weg zal gedaan worden in al de straten op het plan aangeduid en bestaan zal uit 30 lampen van 32 kaarsen gemiddeld, op de spanning van hoogstens 220 volt ; dat de kosten dezer verlichtingswijze bepaald zijn op 960 franken, gerekend aan 32 fr. gemiddeld per lamp en per jaar, brandende 1200 uren en waarvan twee dezer lampen bij de vaartbrug den ganschen nacht zullen branden....*

Op 30 aug. 1912 wordt de beslissing van het nevels gemeentebestuur door de Bestendige Deputatie van Oost-Vlaanderen bekrachtigd. Op 20 okt. 1912 wordt een politieverordening afgekondigd en aangeplakt in de gemeente. Eigenaars, vruchtgebruikers, pachters of huurders moeten in zover nodig enkele servituten ondergaan : het plaatsen van palen, het vastmaken van stangen, het aanbrengen van verlichtingslantaarnen (sic),

(10) 75 JAAR EBES p.

(11) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, register... dd. 6.7.1912.

het bevestigen van draden en ander materiaal nodig voor de elektrische leidingen (12).

Maar Nevele staat niet alleen te trappelen van ongeduld om elektrische verlichting te krijgen : niet minder dan 17 gemeenten stonden in september 1912 in de rij om door de Centrales électriques des Flandres van een elektrisch distributienet te worden voorzien.

Volgens het kontrakt moet het uitbouwen van het distributienet binnen de 26 maanden - volgend op de datum van goedkeuring door de Bestendige Deputatie 30 aug. 1912 - beëindigd zijn, zoniet is de verbintenis verbroken (13). Voor Nevele was dus de uiterste datum 30 okt. 1914. Met de duitse inval van aug. 1914 komt een volledige economische ontreddeering en zo is het voor onze gemeente wachten geblazen. En maar wachten, wachten... ongelukkig niet op betere, maar op slechtere tijden om elektrische verlichting te krijgen.

EEN DERDE PROJEKT WORDT VERWEZENLIJKT

Na twee jaar oorlogsmiserie - geen beternis is in het verschieft - komt voor Nevele plots het licht in de duisternis.

Op 28 sept. 1916 is er gemeenteraadszitting : aanwezig de heren Lampaert, burgemeester-voorzitter; Vanderstichele en Beaufort, schepenen; De Keyser en Mortier, raadsleden. De vorige burgemeester, notaris Schelpe, was op 24 dec. 1913 overleden. In het verslag van die zitting lezen we dat in principie *de zaak der openbare verlichting met electriciteit, alsook bij bijzonderen*, met 4 stemmen tegen één wordt aangenomen. Er wordt verwezen naar de maand oktober, waar dan een definitieve stemming dient uitgebracht (14).

Onmiddellijk wordt onderhandeld met de Centrales électriques des Flandres, maar deze maatschappij laat weten dat *tengevolge van heirkracht* (oorlogsomstandigheden) *thans de Mij de door haar aangegane verbintenissen niet* (kan) *nakomen*. Maar ze heeft wel een andere oplossing op zak : de gemeente Nevele kan een motor en een generator voor

(12) RAB, NEVELE nr. 3/2537.

(13) Schriftelijke mededeling van de heer Hofman.

(14) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, register... d.d. 28.9.1916.

elektrisch licht bekomen en meteen suggereert ze ingenieur De Clercq uit Gent als technische verantwoordelijke aan te stellen (15).

Op de gemeenteraadszitting van 7 okt. 1916 worden er belangrijke beslissingen genomen i.v.m. de elektrische verlichting, en soms heeft men de indruk voor een voldongen feit te staan. Aanwezig zijn de heren Lampaert, burgemeester-voorzitter; Vanderstichelen en Beaufort, schepenen; Schollier, De Keyser, Mortier, Snauwaert en de gemeentesekretaris. Er wordt verklaard dat de politie-verordening van 1912 opnieuw van kracht wordt. Met eenparigheid van stemmen wordt het voorstel aangenomen *tot het aangaan eener leening van 13.000 frank met bijzonderen* om de kosten van het elektrisch distributienet te dekken. In het verslag van die gemeenteraadszitting vinden we een uitvoerige motivatie voor de geldlening. Het is een lezenswaardig en sterk tijdgebonden dokument :

Gezien de zeer beperkte middelen van verlichting thans voor handen, zoo van petrol als carbure, die zeer moeilijk en slechts tegen hoge prijzen verkrijgbaar zijn;

Overwegende dat de gemeente voor plicht heeft als allereerste noodwendigheid voor de openbare verlichting te zorgen, ten einde het verkeer der openbare wegen te verzekeren;

Overwegende dat de inrichting der electriciteit de beste verlichtingswijze zijnde, bijzonder gewenscht en algemeen verlangd wordt, en inzonderlijk veel nut en voordeel zal opleveren aan de burgerij, de neringdoenden en stielmannen;

In aanmerking nemende dat bij gebeurlijke bezetting van troepen de gemeente ertoe gehouden is behoorlijke verlichting te verschaffen...

De geldschietters waren Petrus De Keyser, landbouwer, voor 3.000 F en Arthur Van der Venet, handelaar, voor 10.000 F. De intrest belooft 4 % , wat in 1914 normaal was en de sommen zullen terugbetaald worden één jaar na het sluiten van de vrede (16).

Te Nevele wordt nu haast gemaakt met de uitvoeringen van de beslissingen van de gemeenteraad. Een motor van 16 PK wordt aangeschaft. De

(15) RAB NEVELE 3/ 2537.

(16) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, register d.d. 7.10.1916.

gemeente huurt een loods voor de machinekamer, die gelegen is op het erf van het café *De Roos* en slachterij van Frans De Ketelaere : huurprijs 75 F per jaar. Als kantoor voor de ingenieur raadgever wordt een huisje gehuurd in de Tieltstraat : 175 F per jaar.

En op 4 nov. 1916 was er voor het eerst elektrische verlichting te Nevele. Het is begonnen met de huisverlichting. Wij herinneren ons nog goed dat op die zaterdagavond een dichte menigte voor het *Stadhuis* opgepakt stond, en met verwondering en bewondering keek men naar een lampje dat opgehangen was in de gang, die het kantoor van de gemeentesekretaris scheidde van de gelagzaal van het café, waarvan de gerant toen August Kerres was. Het lampje gaf zo een geel licht - wat naar de rossige kant. In alle geval geen verblindend licht. En nu en dan draaide de *champetter* Ivo Moens aan de *onderbreker* om aan te tonen hoe praktisch de elektrische verlichting wel was. Het was een publicitaire stunt die bij de bevoking sukses had.

Op de gemeenteraadszitting van 9 dec. 1916 wordt beslist het distributienet uit te breiden : Kerrebroek, Vaart rechts en links, Hoppier, Kattestraat, Zeistraat en Blasiusdriesstraat. Het aantal abonneuten zal verhogen. Ingenieur De Clercq komt met nieuwe eisen voor de dag : de motor van 15 PK dient vervangen door een motor van 25 PK; de machinekamer in het gebouw van *De Roos* moet worden vergroot. Een bijkrediet van 7.000 F volstaat om die kosten te dekken (17).

Wat zonderling voorkomt, is dat alles zo vlot verloopt. Op administratief gebied is er geen tussenkomst van de duitse bezetter en de provinciale overheid maakt ook geen bezwaren - maar het provinciaal bestuur staat wel onder het alziend oog van een duitse *Verwalter* als supervisor van alle administratieve aangelegenheden.

Nu moet men niet denken dat Nevele van nu af baadt in een weelde van elektrisch licht. Er is maar verlichting in de wintermaanden. De duur : 's avonds met het invallen van de duisternis tot 10 uur (duits uur); 's morgens van 6 uur tot het aanbreken van de dag. Van mei tot augustus geen verlichting en de maanden maart, april, september beperkte verlichting.

We vonden geen geschreven dokument over de reacties van de nevelse bevolking. We vermoeden dat het wel met gemengde gevoelens was dat

(17) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, register... d.d. 9.12.1916.

die elektrische centrale onthaald werd. Er zijn nog enkele andere plaatsen waar ook in deze moeilijke en harde tijden een elektrisch distributienet werd aangelegd, namelijk te Ingoogem in West-Vlaanderen. Stijn Streuvels woonde daar toen in zijn *Lijsternest*. Een jaar later wordt die gemeente van een elektrisch bedrijf voorzien en de reacties van Streuvels zijn dan ook wel karakteristiek. Op datum van 15 dec. 1917 schrijft hij in zijn dagboek : *De oorlog heeft van die verrassingen... Nu zijn we de 4e oorlogswinter met de gruwelijkste verwachting ingetreden - onze matrassen zijn opgeëist en ingeleverd met nog vele andere dingen - kleding en voedsel zijn zelfs met groot geld moeilijk te kopen - kolen bestaan niet meer, en in 't donker zitten, werkeloos, zijn we bijkans gewend - of beter, we gingen erin berusten, omdat men aan de kleinigheden niet denkt als er grote dingen aan de deur staan : we leven in 't operatiegebied op enige kilometer van de vuurlijn en kunnen alle dagen bericht krijgen huis en alles te moeten verlaten om op 't vreemde te gaan dolen... En daar, we krijgen hout om te branden en 't ongelooflijke erbij... : elektrisch licht in huis ! Wat een weelde ineens ! De oorlog en al de elende is vergeten - de dagen en de tijd hebben weer hun normale lengte - we leven in plaats van slapen en ik ga kalmpjes aan 't werk onder het schitterlicht van een toverlamp; tot middernacht en later - naar beliefte - en dat in 't 4e oorlogsjaar. Als 't nog enige jaren aanhoudt, gaan we er ons in wennen en aan vrede niet meer denken (18).*

Te Nevele werd er niets aan het toeval overgelaten : op voorstel van ingenieur De Clercq wordt een *Raad van Electriciteit* aangesteld, waarin zitting hebben de heer Vanderstichele, schepen en de raadsleden Mortier, De Keyser en Snauwaert en de ingenieur zelf. De opdracht van die raad is de kleine zaken van inwendige orde te behandelen (19).

Het materiaal dat men gebruikte was natuurlijk niet van de beste kwaliteit. De leidingen beantwoorden niet aan de huidige normen ; dan ook niet te verwonderen dat er regelmatig lichtstoringen waren tengevolge van kortsluitingen. Maar voor die tijd was de elektrische verlichting zeker een plus punt. Waskaarsen, petroleum en carbid (carbure) waren schaars, dus tegen zeer hoge prijzen te verkrijgen. Het elektrisch licht was betrekkelijk goedkoop en zo was elk huis van de nevelse agglomeratie van tenminste één lamp voorzien. Voor één lamp in een kamer palend aan de straat waren er geen onkosten voor het plaatsen van de leiding.

(18) STREUVELS, p. 646.

(19) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, register... d.d. 2.11.1916.

Een niet gedagtekend verslagje van ingenieur De Clercq vermeldt dat er 35 lampen voor de openbare verlichting zijn aangebracht, dat er ongeveer 150 abonneuten zijn en 500 lampen geplaatst (20).

Het goedkoop zijn van de elektriciteit kan men best illustreren met een vergelijking : 5,5 F per maand voor 1 lamp, een arbeider in duitse dienst kon 7,5 F verdienen, 100 kg aardappelen kosten 8 F, 1 liter melk 0,24 F, 1 ei 0,15 F, 1 kg boter 3,80 F. Er dient hier wel een restrictie gemaakt te worden : de prijzen van levensmiddelen zijn de officiële prijzen en op de zwarte markt liggen de prijzen gevoelig hoger (21).

Heeft het gemeentebestuur van Nevele met die elektriciteitsdistributie zijn budget kunnen in evenwicht houden ? Een sluitend antwoord kunnen we niet geven, want de boekhouding die door Leonard Mortier werd bijgehouden is niet meer voorhanden.

In juli 1918 wordt de gemeente Nevele door de duitse bezetter verplicht een nieuwe dynamo te installeren en allerlei verbeteringen aan de uitrusting aan te brengen. Sedert april 1918 is er een grote beweging op het westelijk front en in onze gemeente is er nu een sterke bezetting met een *Feldrekrutendepot* en ander troepenafdelingen. De onkosten van de vernieuwde centrale liggen zeer hoog : 22.951,05 F. De geldschieder is nu Jules Van Nevel, landbouwer op de Ham : hij staat de gemeente een lening toe van 30.000 F, terugbetaalbaar één jaar na het sluiten van de vrede (22).

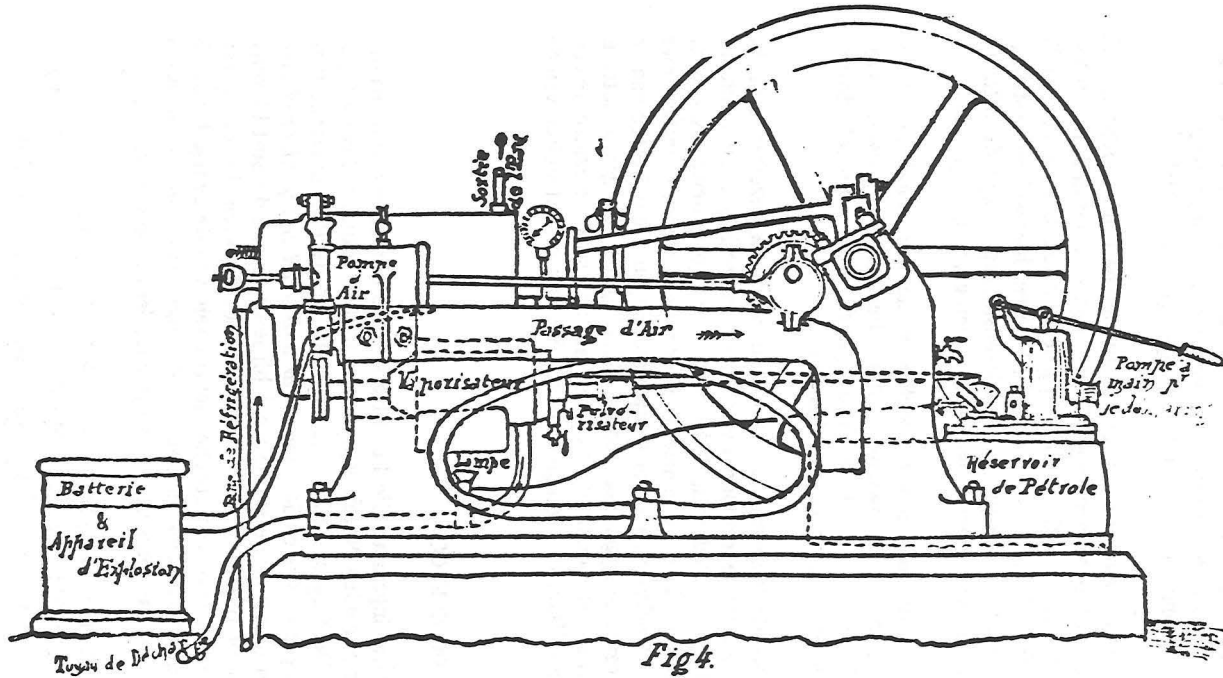
INGENIEUR DE CLERCQ

Wie was nu die ingenieur die het klaarspeelde binnen een tijdsspanne van een paar maanden Nevele van elektriciteit te voorzien ? Hij was geboortig van Dentergem 1875, had in 1901 aan de Rijksuniversiteit te Gent twee diploma's behaald : *ingénieur industriel* en *ingénieur électricien*. Na zijn universitaire studie werd hij lesgever aan de Sint-Lievensbrouwerijschool te Gent. In 1903 werd hij tot directeur benoemd van het laboratorium voor theoretische elektriciteit van de gentse Universiteit. In die tijd was de elektriciteit in volle opkomst en om de haverklap werden er nieuwe toepassingen van die energiebron gevonden. In 1911

(20) RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914 - 1918.

(21) NEVELE GEMEENTEARCHIEF 1914 - 1918, nr. 2.072.5 IV.

(22) NEVELE GEMEENTEARCHIEF register d.d. 16.7.1918.

Doorsnee van een petroleummotor.

Tekening van ir. De Clercq bij zijn studie *Le moteur à pétrole et son application de brasserie*, Gent 1912.
(Fotografische afdruk Jeroom Van Watermeulen, Poesele)

werd hij benoemd tot docent aan de Universiteit en belast met de cursus electriciteit voor de ingenieurs-architekten (23).

Buiten zijn professoraat aan de Universiteit te Gent en de Brouwerij-school, schijnt zijn wetenschappelijke activiteit eerder beperkt, wat betreft publikaties. Van hem bezitten we nog een gedrukte tekst van een voordracht : *De petroleummotor en zijn toepassingen in het brouwerijwezen*. In de voordracht onderstreept hij dat de petroleummotor boven de stoommachine te verkiezen is. Wat hij later te Nevele installeert is die petroleummotor, die een dynamo aandrijft voor het voortbrengen van electriciteit.

Van zijn hand is nog een verslag opgemaakt waarin hij wijst op de noodzakelijkheid van een permanente controle van de elektrische apparaten, die op de Universiteit te Gent gebruikt worden. Zijn verslag wordt aan de minister overgemaakt : er wordt gevolg gegeven aan zijn suggesties en hij krijgt in zijn dienst twee technische bedienden die met de controle van de elektrische apparaten worden belast (24).

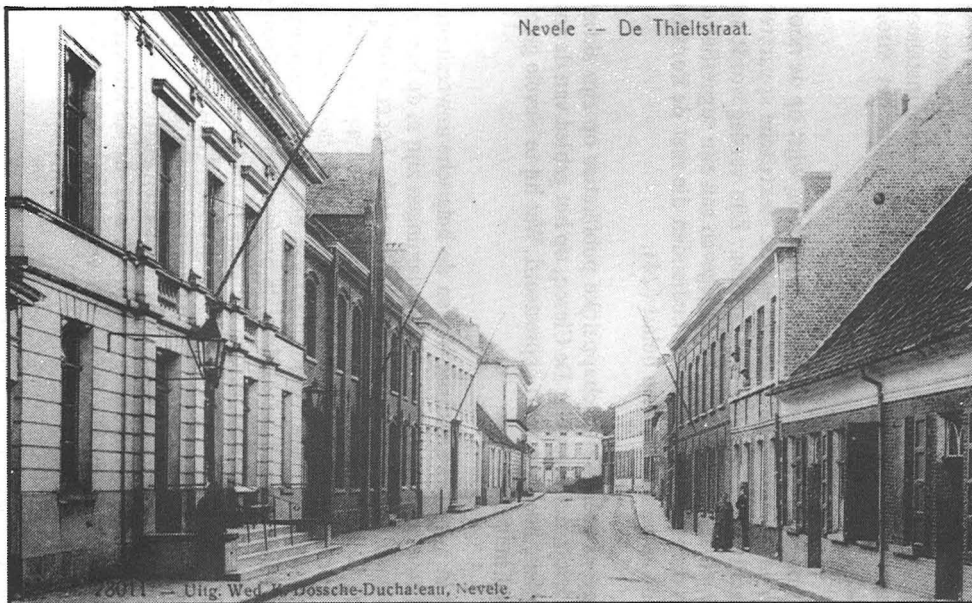
Heeft hij omzeggens geen wetenschappelijke publikaties op zijn actief, dan kan het toch zijn dat ingenieur De Clercq, op het gebied van de toegepaste electriciteit, heel wat heeft gepresteerd. Wat hij te Nevele gereaaliseerd heeft wijst in die richting.

Toen de oorlog in aug. 1914 uitbrak bleven de belgische universiteiten en hogere instituten gesloten. Aktivistische vlamingen zijn in de bres gesprongen om van de duitse autoriteiten een *Vlaamsche hoogeschool* af te dwingen. Het is ze gelukt en in oktober 1916 zullen aan de gentse Universiteit de kursussen hervat worden met als voertaal nederlands. Er kwam verzet vanwege de grote meerderheid van het professorenkorps, verzet dat hoofdzakelijk werd geleid door de professoren Henri Pirenne en Paul Fredericq. Deze laatsten werden reeds op 18 maart 1916 aangehouden en naar Duitsland gedeporteerd. Op 31 maart 1916 wordt een protestbrief naar Von Bissing, generaal gouverneur voor België, gestuurd. Die brief draagt de handtekeningen van 60 professoren en docenten van de gentse Universiteit, en daaronder vinden we ook de handtekening van Henri-Joseph De Clercq. We mogen nu verwachten dat de duitse

(23) LIBER MEMORIALIS 1913, II, p.400.

LIBER MEMORIALIS 1960, IV, p. 357.

(24) R.U.G. ARCHIEF.

Tieltstraat anno 1913 (heden Cyriel Buyssestraat).

Tweede huisje links nr. 20 : bureau van ir. De Clercq vanaf okt. 1916.

Het derde huis was eveneens een gelijkaardig laag huisje, dat in 1912-1913 werd opgetrokken. De metselaars Van Heirsele, die de laatste hand aan de verbouwing leggen kijken door de ramen van de bovenverdieping. Aan de voordeur slaat gemeentesekretaris Kamiel Van de Castele (1870-1945) een babbeltje met de vrouw van „meester” Leo Reel, Rosalie Janssens (1874-1955).

bezetter de handel en wandel van die protesterende professoren van dichtbij zal volgen (25).

Wat er ook van zij, ingenieur De Clercq wordt einde 1916 aangesteld om te Nevele de elektrische centrale te leiden. Hij was een nogal opvallend figuur : nerveuze gebaren, sprak vlug en zijn vlaams had wel een gents tintje. Vlot in de omgang scheen hij altijd in de weer. Hij was te Nevele niet in de burgerlijke stand ingeschreven, mocht met zijn *Passchein* van de ene *Kommandantur* naar de andere rijden en beschikte over een auto. In zijn bureau Tieltstraat 20, nu Cyriel Buyssestraat, had hij ook een klein kamertje met veldbed. Wegens de vele elektriciteitsdefecten was hij dikwijls verplicht er te blijven slapen. Op straat groette hij Jan en alleman, en de deken, of de burgemeester of de gemeentesekretaris nodigde hij wel uit, zo bij toeval, om een *Schnaps* of een likeurtje te drinken. Ook duitse superieuren, die reeds een tijdje te Nevele ingekwartierd waren, werden met aandrang uitgenodigd, wat ze graag aanvaardden; want naar wat men zegt, was zijn *Schnaps* van zeer goede kwaliteit. Beleefdheidshalve werd door niemand gevraagd waar die sterke drank vandaan kwam.

In nov. 1916, op zondag en maandag 26 en 27 geeft ingenieur De Clercq een voordracht te Nevele *op de groote bovenzaal van het stadhuis... De geleerde spreker zal handelen over VLEIEMACHINES, een allerboeiendst onderwerp, dat door eenieder gretig zal aanhoord worden. Na de voordracht zal een aantrekkelijke cinema-voorstelling gehouden worden, die de goedkeuring van al de aanwezigen zal wegdragen. Deze zitting zal minstens twee uren en half duren.* De maandag worden nog twee vertoningen gegeven met telkens een nieuw programma. Alles is ten voordele van de nevelse krijgsgevangenen in Duitsland. Inkom : 1e rang 2 F, 2e rang 1 F, 3e rang 0,50 F (26). Wij hebben persoonlijk die voorstelling bijgewoond, maar herinneren ons niets meer over de film. Er waren natuurlijk vele defekten bij het afrollen van de film en de zaal was buitengewoon rumoerig.

We zeiden reeds hoger dat ingenieur De Clercq een opvallend figuur was. De nevelse spuiters hebben dan ook niet nagelaten een liedje op hem te maken :

(25) HEYSE, I, p. 8-9.

(26) RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914-1918.

*Mijnheer de ingenieur
De ferme schamoteur,
Hij kan komedie spelen
Maar 't zal ons rap vervelen;
Voordat hij begint
Dan leest hij gelijk een kind (27).*

Ons trouw lid, de heer L. De Vreese uit Landegem, herinnert zich ook nog een versje :

*Den ingenieur De Clercq
Die ging hier aan het werk...*

Zelfs in deze tijden van schaarste installeerde ingenieur De Clercq ook lampen die met batterijen werden gevoed. Dat deed hij voor zijn eigen bureau en ook voor zijn geboortebuurt de gemeentesekretaris : een paar meter draad volstond. We willen hier geen lans breken voor het avondwerk van de sekretaris, maar het was bekend dat er soms laat moest gewerkt worden : de duitse verordeningen nauwkeurig nagaan, staten van allerlei goederen opmaken en overdag met de veldwachter of gemeentebede op stap om de mensen - hoofdzakelijk de landbouwers - te verwittigen wat voor opeisingen ze mochten verwachten.

De heer Paul Lemmens uit Meigem wist ons ook nog te vertellen dat zijn familie in oorlog 1914-1918 beschikte over elektrische verlichting met batterijen : we geloven dat die door ingenieur De Clercq was bezorgd.

SPIONAGE

ENKELE ASPEKTEN

De Conventie van Den Haag van 1907 geeft in art. 30 de volgende toelichting bij het begrip spion : *Als spion kan alleen beschouwd worden de persoon die heimelijk of onder valse voorwendsels, op het gebied der verrichtingen van een oorlogvoerende, inlichtingen inwint of tracht in te winnen, met het oogmerk die aan de tegenpartij mede te delen.* De dienst voor wie men spioneert spreekt dan van een inlichtingsagent, omdat aan het woordje spion een zekere smet kleeft.

(27) Juffrouw Clara De Ketelaere bezorgde ons de tekst ; ze woonde toen in het café DE ROOS waar in een loods de elektrische centrale was ingericht.

Hebben de duitse legers, in 1914, het betrekkelijk gemakkelijk gehad tot aan de verdedigingslinie van de IJzer, toch zijn stilaan de belgische inlichtingsagenten een harde dobber geworden voor de duitse legerleiding. *Nergens is er met zoveel fanatisme en offergeest gespioneerd als in België*, dat is het oordeel in 1931 neergeschreven door een duitse specialist in spionage-aangelegenheden. Verder schrijft hij nog : *begin 1917 waren reeds 507 personen wegens spionage aangehouden. In 179 gevallen werd de doodstraf uitgesproken... Niettegenstaande de succesvolle resultaten van de duitse contraspionage nam in België de bedrijvigheid van de belgische spionnen nog in omvang toe; als er een verdween, kwamen er twee in zijn plaats* (28).

Het duitse justitieapparaat onderscheidde hier in bezet België drie diensten belast met spionage. Een eerste dienst gepatroneerd door de belgische regering die toen in Le Havre gevestigd was : zijn opdracht was inlichtingen inwinnen op economisch en moreel vlak. Een tweede dienst was verbonden aan het belgisch hoofdkwartier. Een derde dienst kwam in 1915 tot stand en werd door de militaire sectie van de engelse Intelligence Service geleid. De opdracht van deze twee laatste diensten was van militaire aard, zo het bekend maken van de troepenbewegingen. Is het een verplaatsing per trein : het aantal wagons opgeven met de aard van hun lading en de getalsterkte van de vervoerde manschappen. Is het een verplaatsing te voet : lengte van de kolonne aangeven. Van groot belang was ook het toespelen van grondplannen : munitie-depots, vliegtuigpleinen, schuilhavens voor duikboten en zeppelins (29).

Hoe werden de ingewonnen inlichtingen nu aan de geallieerden overgemaakt ? Van man tot man werden papiertjes overgemaakt en die werden dan op alle mogelijke manieren over de nederlandse grens gesmokkeld, o.a. sigarettenpapiertjes waarop een tekst met sympatetische inkt was geschreven (30). Met de handboog werden aan de grens ook berichtjes *overschoten*, maar einde 1914 moesten de handbogen en kruisbogen worden ingeleverd.

Van het begin van de duitse bezetting was het verboden duiven te laten uitvliegen. Op 3 mei 1915 beveelt een verordening alle duiven te doden met uitzondering van de prijsduiven die te Gent in bewaring konden gegeven worden. Maar in een bos te Klein-Sinaai worden reisduiven ge-

(28) DIE WELTKRIEGSPIONAGE, p. 440.

(29) KIRSCHEN, p. 152-153.

(30) GERARD, p. 184.

dropt voor inlichtingsagenten, die dringende boodschappen naar het engels leger wilden overseinen (31).

Ook werden de meest moderne middelen aangewend : de draadloze telefonie of TSF zoals men toen zei. Te Folkestone in Engeland was een grote antenne voor ontvangst en uitzending geïnstalleerd. En in Nederland, te Baarle-Hertog, waren belgische militaire technici erin geslaagd een station voor draadloze telefonie op te stellen en de duitse contraspionage heeft het nooit ontdekt (32).

Het zou een lange opsomming worden mochten we een overzicht geven van de prestaties van de belgische inlichtingsagenten.

De geallieerden werden op de hoogte gebracht dat de Duitsers het front met giftige gassen zouden bestoken. De spionagedienst had een nauwkeurige beschrijving van de gasflessen gegeven : in een school te Geluwe waren gastanks aangekomen en daar werden de gasgranaten gevuld. Op 22 april 1915 was de eerste duitse chloorgasaanval bij Steenstrate uitgevoerd. Helaas zou de franse en belgische legerleiding niet voldoende aandacht geschonken hebben aan die inlichting (33).

In april 1918 werd Zeebrugge en Oostende door een engels flottielje aangevallen. Schepen werden in de havengeul van Oostende tot zinken gebracht en richtten grote schade aan de haveninrichtingen voor duikboten te Zeebrugge. Die operatie kon slagen dank zij de belgische inlichtingsagenten die een nauwkeurig plan aan het engels hoofdkwartier hadden overgemaakt (34).

Er zijn ook wel mislukkingen. Zo te Gent. Op een julimorgen 1917 stapt een dametje, dat nogal familiair met de Duitsers omging, het bureau van de Etappendienst binnen. De onderofficier van wacht vroeg ze of hij het grote nieuws kende : van middag komen hoge gasten naar Gent. De keizer in hoogst eigen persoon met Hindenburg : ze zullen het posthotel op de Kouter aandoen en er dineren met de officieren ; ze zullen overnachten in een slaapwagen, die in het station te Merelbeke op een zijspoor staat. De plichtbewuste onderofficier had lont geroken : hij verwittigde zijn superieuren, die onmiddellijk maatregelen troffen en

(31) BINDER, p. 15, 16-17.

(32) BOUCARD, p. 115. - LEGERMUSEUM, 1914-1918, doos 177.

(33) LEGERMUSEUM, doos 177 - DEVLIEGHER, p. 17, 65.

(34) LEGERMUSEUM, doos 177.

het bezoek van de duitse keizer met zijn stafchef Hindenburg had elders plaats. De nacht daarop werd het station van Merelbeke door engelse vliegtuigen gebombardeerd waar heel wat wagons vernield werden. Hoe wist dat loslippig dametje dat sensationeel nieuws ? Ze had een knecht die bevriend was met een spion. Deze is trouwens na dat voorvalletje voor goed uit België verdwenen (35).

Hoe langer de oorlog duurde, hoe meer schrik de duitse legerleiding voor de spionnen kreeg. In stations van de spoorwegen stond op aanplakbrieven te lezen *Seid verschwiegen, Spionen überall !* De kappers waren verplicht het volgend aanplakbiljet uit te hangen *Sprechen über militärische Angelegenheiten ist verboten.* Op de trams was het *Vorsicht in Gesprächen, Spionengefahr* (36).

In mei 1918 wordt door de duitse overheid nog eens een dreigende waarschuwing in het Etappengebied van Gent uitgeplakt :

WAARSCHUWING AAN DE BEVOLKING

Wederom moest er een aantal Belgen wegens krijgsverraad (Spionage) doodgeschoten worden, terwijl anderen wegens medehulp erbij tot zware tuchthuisstraffen moesten veroordeeld worden.

Er wordt opnieuw gewezen, dat iedere spionage en medehulp erbij met den dood gestraft wordt.

Spionage of krijgsverraad is het opschrijven, bewaren of verzenden van militaire tijdingen, zoals : aangiften betreffende troepenverplaatsingen, spoorweg-transporten en spoorwegdienst, versterkingen en vestingwerken, vliegpleinen, ammunitie depots, automobielen, nummers der epauletten, enz.

Medehulp erbij is : iedere mondelinge mededeeling en elk rechtstreeksch of onrechtstreeksch overmaken van tijdingen, het verleiden tot spionage, het uitvragen van Duitse soldaten, enz.

De bevolking wordt vooral gewaarschuwd voor de door de vijandelijke regeering gelaste agenten, die aan hunne landgenooten trachten wijs te maken dat het opschrijven van militairen tijdingen zonder ieder gevaar zij.

(35) BINDER, p. 120-121.

(36) VAN DEN ABEELE, d.d. jan. 1918; d.d. 1 aug. 1918.
BAERTSOEN d.d. 26 maart.

Ieder opschrijven van zulke tijdingen is spionage en ieder spion wordt doodgeschoten.

*De Opperbevelhebber,
Sixt van Armin
Generaal der Infanterie
Gent, drukk. Ad. Hoste N.V. (37)*

Met enige verbazing lezen we dat er sprake is van krijgsverraad, daar waar het eenvoudig spionage betreft. Aan de basis van dat begrip ligt een duitse juridische spitsvondigheid : in bezet België geldt het strafwetboek van het duitse Keizerrijk, zowel voor de bezetter als voor de bezette bevolking : Duitser en Belg worden over een kam geschoren als het militaire strafzaken betreft (38).

Te Gent in de schietstand van de Martelaarslaan zijn 56 Belgen terechtgesteld, het merendeel voor spionage en onder hen drie vrouwen. Daar werden ook vijf Duitsers geëxecuteerd (39).

We halen hier een paar gevallen aan die zeker te Nevele besproken werden. Door grote aanplakbrieven werd de bevolking op de hoogte gebracht van de zwaarste veroordelingen.

Op 20 okt. 1915 werd voor een duitse krijgsraad graaf Jozef de Hemptinne ter dood veroordeeld. Hij was een vennoot van de grote tekstielzaak La Lys te Gent en woonde te Sint-Denijs-Westrem op het Maaltebruggekasteel dat nu met zijn tuinen stadspark is geworden. Toen lag nog achter het kasteelpark de spoorlijn Gent-Zuid, richting Kortrijk en Tielt, nu Leebeekstraat verlenging van de Oude IJzerweg (straat). Het was wel een aanlokkelijk idee en tevens een koud kunstje voor de eigenaar van het kasteel van achter het struikgewas de militaire treinen te noteren die naar het front voeren. Zonder dat de familie er weet van had verzamelde graaf Jozef de Hemptinne uiterst kostbare inlichtingen en bracht die geregeld naar Gent bij een vertrouwensman. Hij werd verklikt en aangehouden. Bij een grondige huiszoeking door de duitse opsporingsdienst werden de meest compromitterende papieren echter niet ontdekt.

(37) NEVELE GEMEENTEARCHIEF, nr. 2075.5.

(38) KIRSCHEN, p. 22-23.

(39) LA FLANDRE LIBERALE d.d. 18.11.1918.

CYRIEL BUYSSE bezocht die plek na de oorlog en beschrijft die in *Het Gruweloord*, dl. V, p. 1205.

Volgens een Duits auteur vond men er ook een goed functionerend apparaat voor draadtelefonie (40). Naar het zeggen van de zoon was dat niet het geval, want anders was de vader zeker terechtgesteld. De terdoodveroordeling werd omgezet in levenslang en graaf Jozef de Hemptinne werd tot het einde van de oorlog in een gevangenis in Duitsland opgesloten. Volgens de vuistregel van de inlichtingsagenten heeft hij na zijn vrijlating in 1918 nooit meer over zijn spionage-activiteit gesproken. Wilden in 1941 de Duitse contraspionage de zaak nog eens oprakelen? Agenten van die dienst kwamen hem opzoeken, maar wisten niet dat hij overleden was (41).

In aug. 1916 een aanplakbrief met het gruwelijk nieuws van executies. Er stond o.a. vermeld dat Octaaf De Clercq, onderpastoor op Sint-Pieters-Buiten, op 11 aug. 1916 te Gent voor de kop geschoten werd: hij was schuldig aan spionage. Toen later ir. De Clercq te Nevele directeur van de gemeentelijke elektrische centrale werd, heeft daar niemand vermoed dat die twee familie van mekaar waren (42).

Op 10 sept. 1917 lazen de Nevelaren met ontzetting dat er te Gent opnieuw executies hadden plaats gevonden. Onder de terechtgestelden waren er twee inwoners van Drongen, Braeckman Gustaaf en Bijn Alfons. Deze laatste had voor de oorlog een bloeiend schrijnwerkerijbedrijf. Onder de oorlog heeft hij een buitengewone bedrijvigheid aan de dag gelegd: ronselen van vrijwilligers en ze in gelegenheid stellen de hollands grens te oversteken, waarna ze via Engeland zich meldden bij het Belgisch leger. Hij was eveneens handig in het smokkelen van allerhande brieven over de hollands grens, eveneens inlichtingen van militaire aard. Vanuit het café *Huis van Commercie*, aan het station gelegen en door Cyriel Bral uitgebaat, kon hij met medehulp van kennissen nauwkeurige gegevens over het militair transport verschaffen. Op zaterdag 2 mei kwamen Gustaaf Braeckman en Alfons Bijn terug van een opdracht die ze aan de hollands grens hadden uitgevoerd. Te Drongen werd eerst Gustaaf Braeckman aangehouden en dan Alfons Bijn. Ze waren verklikt. De voorhechtenis en de instructie zou meer dan drie maand

(40) WANDT, p. 96.

(41) Mondelinge mededeling van graaf Jozef de Hemptinne, zoon van de veroordeelde.

(42) BRAECKMAN, p. 24.

VAN DEN GHEYN, p. 2-4.

Kerk en klooster

Vanaf het torentje op het grote witte gebouw seinde ir. De Clercq zijn inlichtingen over naar de geallieerden. Merkwaardig is het „uitlezershuizeken”, vooraan links en nu verdwenen.

Na elke zondagsmis las daar de veldwachter of de gemeentesekretaris de ambtelijke mededelingen die de bevolking rechtstreeks aanbelangden. Het ommuurde kerkhof, wat hoger gelegen dan de straat, is thans een geklasseerd landschap.

duren. Alfons Bijl ontving een engels ereteken voor zijn bewezen diensten aan de geallieerden (43).

EEN INLICHTINGSAGENT TE NEVELE

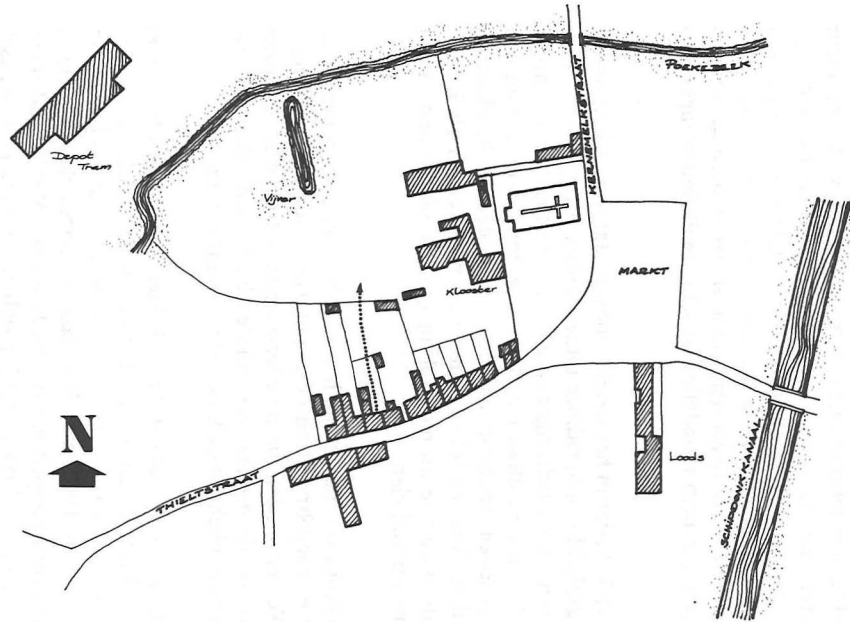
En al de dreigementen en executies ten spijt is er in het landelijke en geïsoleerde Nevele een inlichtingsagent of spion aan het werk : ingenieur De Clercq, directeur van de nevelse elektriciteitscentrale. Het moet gezegd dat op het eerste gezicht alles goed uitgedacht was : hij pendelt tussen twee afgesloten gebieden, de Kommandantur Gent en de Kommandantur Deinze, hij is in de gelegenheid heel wat mensen te ontmoeten, medespionnen, die hem mondeling of schriftelijk inlichtingen verschaffen.

Hoe gaat hij te werk ? Hier in het nevels klooster, dat aan de kerk paalt, krijgt hij de gelegenheid een draadloze uitzendingspost te plaatsen. Vanuit het torentje seint hij inlichtingen naar Baarle-Hertog en Folkestone. Hij is ingenieur, specialiteit elektriciteit, met de apparatuur zal hij dan ook geen moeilijkheden ondervinden. Zoals reeds gezegd, beschikt hij ook over batterijen. Waarschijnlijk waren het morsetekens die hij uitzond. Met de auto waarmee hij reed zal hij gemakkelijk de apparatuur naar Nevele kunnen smokkelen.

Hij heeft een ekskuus om nu en dan het klooster binnen te lopen : heel wat lampen zijn er aangebracht en defekten aan de leidingen zijn scherping en inslag. We vermoeden dat moeder-overste - toen was het zuster Marguerite - wel op de hoogte was van de klandestiene aktiviteit van de ingenieur. En zwijgplicht in de kloosters was nog van tel.

Even een parentesis om de goede betrekkingen van ir. De Clercq met het klooster te verklaren. Aan de St.-Lievensbrouwerijschool had lesgever ir. De Clercq als directeur de zeer dynamische kanunnik Van den Gheyn (1862-1955). In 1907 was deze laatste aangesteld als visitor van de kloostergemeenschappen van het bisdom Gent. Met het uitbreken van de oorlog in aug. 1914 ontpopte hij zich als een militant belgisch patriot tot zover hij zelf genade vond in de ogen van de rabiate anti-

(43) Mondelinge mededeling van ons lid Roger van Meenen uit Drongen die de dochter van Alfons Bijl geïnterviewd heeft.

Grondplan van het kloosterdomein omstreeks 1914, meer dan gehalveerd sedert de verkaveling van de Borrewal.

De stippellijn duidt de weg aan die ir. De Clercq nam om 's nachts het torentje van het klooster te bereiken : hij hoefde slechts door twee beukenhagen te kruipen.

(Getekend door Lionel Pynaert, Zaffelare)

klerikaal Paul Fredericq (44). In 1915 sleutelt de antwerpse architect Baekelmans aan een uitzendingspost die hij in het torentje van het nonnenklooster te Oost-Eeklo zal installeren. Nog voor het werk af is wordt hij gevat en op 23 sept. 1915 te Brussel terechtgesteld. Heeft visitorator kan. (45) Van den Gheyn sommige kloosters niet aangezet een rol te spelen in de inlichtingsdienst van de geallieerden ? Niet te verwonderen dat hij ook een piëteitsvol In Memoriam heeft gewijd aan priester Octaaf De Clercq, wegens spionage veroordeeld.

Na 11 uur 's avonds verschaft de nevelse centrale geen licht meer, dus ir. De Clercq had geen reden om op straat te lopen. Maar vindingrijk als hij is, heeft hij er wat op gevonden. Zijn bureau in de Tieltstraat 20 is zo goed gelegen : het toenmalig grondplan geeft de verklaring. Hij stapt door twee hagen : een laag beukenhaagje scheidt het tuintje van zijn huis met de boomgaard van koster Van Nuffel en een betrekkelijk hoge haag scheidt de boomgaard van het domein van het klooster. De andere tuintjes waren door muren afgesloten en wat verder stroomt de Poekebeek waarvan de oever met struikwas begroeid was. Zo kon hij praktisch nooit gezien worden door de nachtelijke patrouilles van de Militär Polizei.

Wat heeft ingenieur De Clercq nu allemaal naar de geallieerden overge-seind. Dat weten we niet. We hebben navraag gedaan bij het engels militair archief 1914-1918 dat te Londen berust. Het is een onbegonnen zaak, zegden ze, als men niet precies weet voor welke eenheid hij inlichtingen verschaft : 600 dossiers uitpluizen, het zou veel tijd vergen, en het werk door een deskundige laten uitvoeren zou een dure grap zijn (46).

En toch is er een vaststaand feit van zijn bedrijvigheid. In juni 1917 wordt door de engelse legerleiding een grootscheeps offensief in de sektor van Ieper ingezet, een doorbraakspoging die in verschillende fasen verloopt en in november 1917 eindigt. Inmiddels is de engelse luchtmacht zeer actief : stations en spoorwegknooppunten worden in bezet België gebombardeerd om de aanvoer van duitse troepen te beletten. Met die troepenbewegingen was er in sept. 1917 te Nevele een militaire staf - hogere officieren - op Mulles kasteel ingekwartierd. In de late

(44) HISTORISCHE SCHETS, p. 17-20.

PAUL FREDERICQ, d.d. 24.7.15.

(45) VAN DEN BOSSCHE, z.p.

(46) Schriftelijke mededeling 10 nov. 1980; 21 dec. 1981.

avond van 24 sept. verschijnt een geallieerd vliegtuig, cirkelt boven het kasteel en laat twee bommen vallen in de dreef die naar het kasteel leidt (47). We herinneren ons nog goed dat feit : we zaten met z'n allen in de keuken en we werden door de ontploffingen om zo te zeggen door mekaar geschud. In vogelvlucht woonden we toen op 800 m van de dreef van het kasteel. 's Anderendaags was het een begankenis van jewelste om de bommenkraters te bezichtigen : we zagen er twee putten en de grootte ervan moet zo overeenstemmen met de bommenkraters die Hugo van den Abeele in zijn oorlogsdagboek beschrijft : een put van 2 1/2 m diepte en 4 m doorsnee. Eerlijk gezegd, het was niet zeer spektakulair.

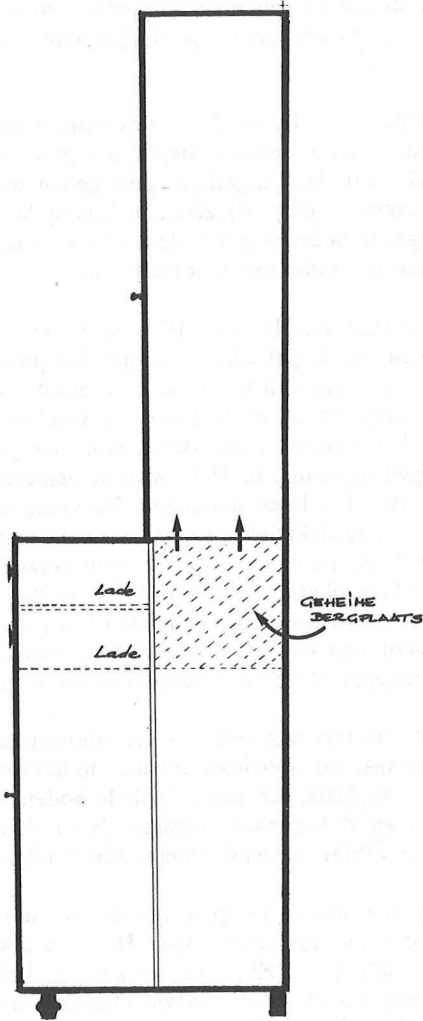
Het ligt voor de hand dat ingenieur De Clercq de geallieerden dat nevels doelwit heeft doorgeseind. Er werd dan ook verteld dat de duitse hogere officieren diezelfde nacht zijn vertrokken. We hebben ook navraag gedaan bij het duits Militärarchiv dat in Potsdam (D.D.R.) berust. De verantwoordelijken konden slechts algemene inlichtingen verschaffen : Gent en omgeving werden fel gebombardeerd gedurende de *Flandernschacht*, de britse doorbraakpoging bij Ieper in 1917 (48). Er dient nog vermeld dat een groot gedeelte van het archief van die 4e Armee bij de duitse aftocht in 1918 verloren ging.

Wij hebben nog het geluk gehad te kunnen spreken met Mevrouw Mestdagh-De Clercq, dochter van ir. De Clercq. Ze wist ons te vertellen dat haar vader ook een uitzendingspost had staan op de toren van de St.-Michielskerk te Gent. Hij hield zich ook bezig met het over de grens smokkelen van belgische vrijwilligers. Meer dan eens heeft hij als begijntje verkleed de nederlandse grens overgestoken : in die omslachtige begijntjeskleidij konden zoveel papiertjes weggemoffeld worden.

Eind oktober 1918 is ir. De Clercq met zijn oudste zoon op straat aangehouden. Pinhelmen rukten ons huis binnen - 'k was toen nog een zeer klein meisje, vertelde Mevr. Mestdagh-De Clercq, maar ik zie ze nog voor mijn ogen - ze riepen tegen mijn moeder : uw man is een vulgaire spion. Mijn moeder wist niets over die aktiviteit, maar wel dat hij heel vriendelijk met Duitsers kon omgaan. Een grondige huiszoeking werd verricht en papieren en materiaal werden meegenomen. De zoon kwam vrij en de ingenieur werd van spionage - volgens de Duitsers van krijgsverraad - beschuldigd. Een bezwarende omstandigheid : zoals alle universiteits-

(47) RIETGAVERSTEDEMUSEUM ARCHIEF 1914-1918.

(48) Schriftelijke mededeling d.d. 2.2.1981.

Zijkant van de kast die in het bureau van ir. De Clercq stond.
 De twee pijltjes duiden de uitneembare plank aan die de geheime
 bergplaats afsluit.

Maten : hoogte 2,37 m
 breedte bovendeel 1,03 - onderdeel 1,10
 diepte bovendeel 35 cm - onderdeel 64 cm.

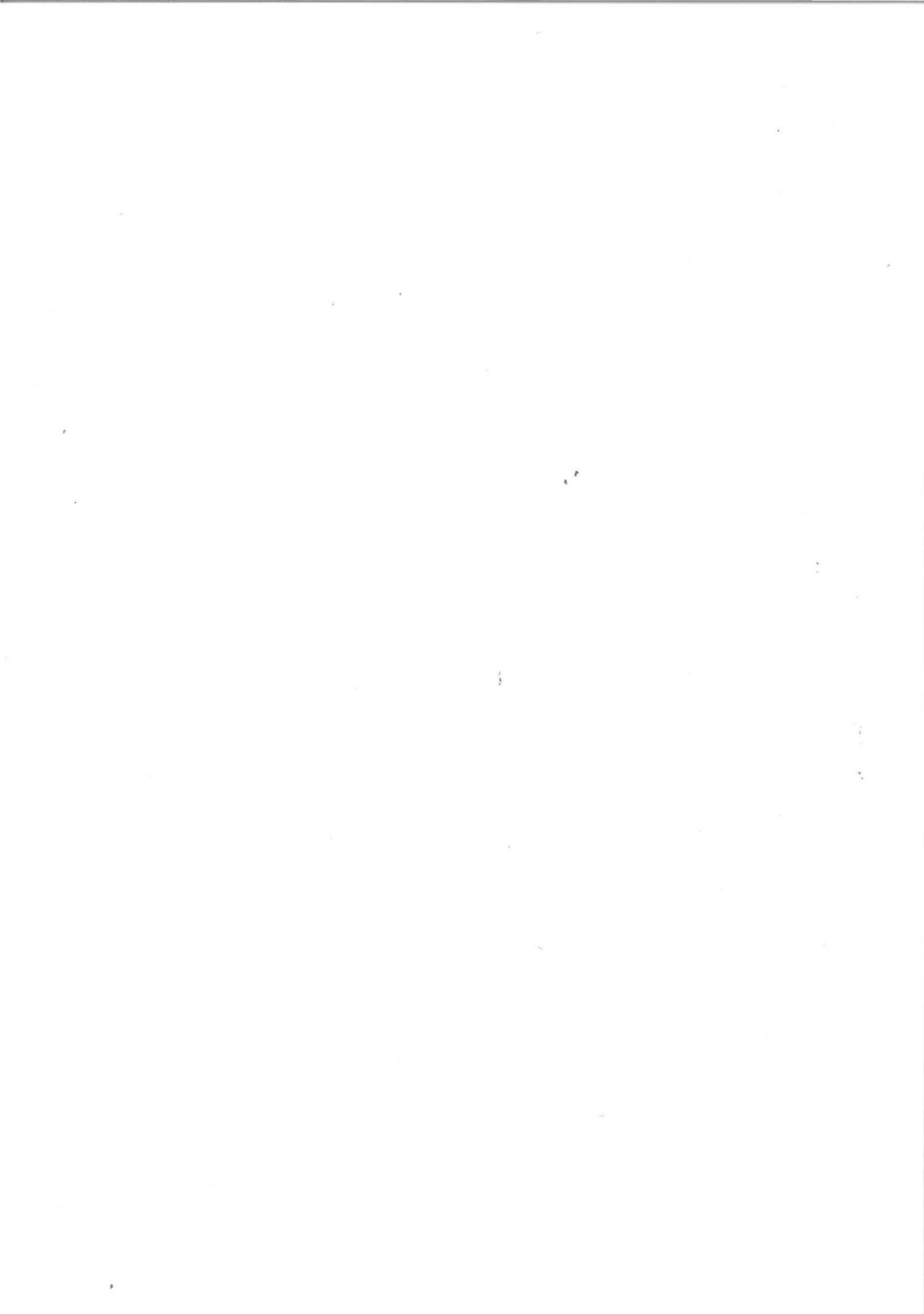
professoren en docenten had hij begin 1915 een loyauteitsverklaring ondertekend : zij zouden geen vijandelijke daden tegen de bezetter stellen.

Volgens de dochter werd hij ter dood veroordeeld en zou in december 1918 de executie plaats hebben. Begin november verlaten de duitse troepen de stad Gent. De burgerlijke gevangenen werden aan hun lot overgelaten en kwamen allen vrij, zo ir. De Clercq. Met een zucht kwam dan nog de volgende bedenking van de dochter : toch nogal geriskeerd die spionage, voor een vader met vier kinderen.

Na de Wapenstilstand van 11 nov. 1918 is ir. De Clercq niet meer te Nevele verschenen. Bij de gevechten aan het Schipdonkkanaal eind oktober 1918 had de dorpskom van Nevele fel geleden onder de bombardementen. Het huisje nr. 20 in de Tieltstraat was beschadigd en ook de apparatuur die het bevatte : alle ruiten stuk, dakpannen dooreengeschud, zolderingen ingestort. In 1919 wou de gemeentesekretaris, eigenaar van het huisje, het laten herstellen. Hij vroeg te Gent aan ir. De Clercq de beschadigde elektrische apparatuur te komen opruimen. Deze beloofde het te doen. Later werd hij nog eens verzocht en toen flapte hij eruit dat het allemaal geen waarde meer had en dat alles mocht opgeruimd worden. En toen heeft ingenieur De Clercq ook bekend wat zijn eigenlijke opdracht was te Nevele : spioneren voor de geallieerden en dat met een radioapparaat op het torentje van het nonnenklooster.

Een enkel reliëf die ons nog rest van die spionagezaak is een kast in pitchpine : ze bestaat uit twee losse delen en in het onderste gedeelte is er een geheime bergplaats, een soort dubbele bodem : daar kon ir. De Clercq materiaal en documenten opslaan. Natuurlijk bij een grondig onderzoek zou de Militär Polizei dat wel ontdekt hebben.

Is ir. De Clercq niet wat te loslippig geweest na de oorlog met te be- kennen dat hij aan spionage gedaan had ? Hij werkte waarschijnlijk ook voor de engelse militaire Intelligence Service ; in België en Frankrijk heette die afdeling *Corps d'Observation anglais* - engels waarnemers- korps - en ze had een hoofdafdeling te Gent met vertakkingen te Kortrijk en te Brugge. Die groepering wordt ontbonden nadat alle vijandelijke troepen België ontruimd hadden in 1918. De inlichtingsagen- ten dienden een formulier te ondertekenen waarin ze verklaren geen inlichtingen te verschaffen, nooit te spreken over hun spionagenet en nooit iets te vertellen over hun bedrijvigheid gedurende de oorlog (49).

Die spionage-bedrijvigheid, de gevangenzetting en het wachten op de uitvoering van de doodstraf hebben het gestel van ir. De Clercq aangestast. Na de bevrijding van nov. 1918 was hij overspannen en dat verklaart wellicht waarom hij het zo maar uitgeflapt heeft te Nevele spionage bedreven te hebben.

In 1920 kon hij zijn taak aan de universiteit niet meer naar behoren uitvoeren en er werd hem ontslag verleend. Hij stierf op 20 nov. 1933, 58 jaar oud.

Een neef van hem, Guillaume De Clercq, geboortig van Aarsele en te Eeklo overleden op 15 sept. 1934, had ook aan spionage gedaan in 1914-1918 : voor de bewezen diensten heeft hij een ereteken gekregen (50).

De elektrische centrale van Nevele was tengevolge het bevrijdingsoffensief van okt.-nov. fel beschadigd evenals de buitenleidingen. Door gebrek aan materiaal kan ze niet meer op gang gebracht worden. De gemeente verkoopt de motor voor 2.300 F aan een zekere Verschuere uit Eeklo. Pas in 1924 zal Nevele op het distributienet van de Centrales Electriques des Flandres aangesloten worden (51).

Jozef Van de Castele
Sint-Amansberg

(49) BARDANNE, p. 239-242.

(50) LA FLANDRE... 21 sept. 1934.

(51) NEVELE GEMEENTEARCHIEF REGISTER d.d. 22.2.1919.
Schriftelijke mededeling van de heer Hofman.

HET KASTEEL VAN MERENDREE

In het landboek van Merendree, opgemaakt anno 1680, vinden we in de wijk *Stoect-ten-poucke* nergens melding van het kasteel van Merendree. Wel vinden we op de plaats van het huidig kasteel *eene behuysde stede en brouwerije*, op dat ogenblik toebehorend aan jonkheer Philips Guillaume Frans Wouters, heer van Vinderhoute en Merendree (1).

We mogen aannemen dat circa 1680-85 de brouwerij verdween, want in 1688 verkocht jonkheer Wouters een van zijn hofsteden met *de cathylen van huysen en boomen... te vooren geweest synde eene brauwerije* aan jonkheer Louis Van Hecke. De hofstede en de aanpalende meers, samen groot 500 roeden, werd uit de hand verkocht voor 100 pond groten vlaams. Jonkheer Louis Van(den) Hecke, erfachtig ontvanger van de kasselrij van de Oudburg van Gent, verbouwde de hofstede tot een prachtig buitenverblijf (2). Bij zijn overlijden in 1705 werd *het speelhuys aen de brugge* op 626 pond 6 schellingen groten geschat en ging het over op zijn zoon Louis Vanden Hecke (3). (Genealogische schets familie Vanden Hecke zie bijlage 1.)

Louis Vanden Hecke gehuwd met Marie Cornelia Ghellynck overleed op 21 november 1729. *Sieur* Louis Neirincx werd aangesteld als deelvogd testamentair over de vijf minderjarige kinderen van Louis. Het *speelgoed* (= buitengoed) met de schuur, de stallen, de boomgaard en de stenen poort, evenals alle andere eigendommen bleven onverdeeld tussen deze vijf weeskinderen (4). Marie Louise Vanden Hecke, één van de vijf wezen, huwde met jonkheer Joannes Josephus Walckiers op 20-jarige leeftijd. Zij overleed, mogelijks bij de bevalling van haar eerste kind, op 24 januari 1737 (5). Om niet langer in onverdeeldheid te moeten blijven werd dan op 4 november 1738 besloten alle onroerende goederen, toekomend van haar vader Louis, te verkavelen. Alleen „*Het huys van plaisance*” (= buitengoed) te Merendree bleef in gemeenschap en werd vanaf 1738 door mevrouw Marie Cornelia Ghellynck levenslang in pacht genomen voor 50 pond groten per jaar (6).

Louis Mattheus Vanden Hecke, oudste zoon van Louis en Marie Cornelia Ghellynck, was feodaal erfgenaam. Hij werd heer van Lembeke en ontvanger van de kasselrij van de Oudburg van Gent.

In 1757 erfde hij het *speelgoed* aan de brug te Merendree (6 bis). Hij huwde een eerste maal met Francisca Philippa Lefèvre, bij wie hij twee kinderen had : Barbara Xaveria, later gehuwd met jonkheer Francies Piers en Ludovicus Benardus (7).

Het huidige kasteel van Merendree met hek en stenen stijlen.
(Foto L. Neyt, Tielt.)

In zijn tweede huwelijk met Marie Agnes Josepha Odemaer had hij zes kinderen. Toen hij te Gent op 15 november 1772 overleed waren deze zes kinderen nog minderjarig (8). Hij werd in de kerk van Lembeke begraven (9).

Ludovicus Bernardus Vanden Hecke was de oudste zoon en aldus feodaal ergenaam. Hij werd dus ook heer van Lembeke en ontvanger van de Kasselrij van de Oudburg van Gent.

Op 29 oktober 1773 deden zijn stiefmoeder, Agnes Odemaer, en zijn zuster, vrouw Barbara Xaveria gehuwd met jonker Francois Piers en E.H. Robertus Jacobus Vanden Hecke, kanunnik van Sint-Baafs, oom en voogd over de zes minderjarige kinderen van Louis Mattheus, afstand van het buitengoed te Merendree ten voordele van Louis Bernardus Vanden Hecke (10).

Hij liet aan het *speelgoed* heel wat veranderingen aanbrengen, zelfs werd het voor een deel *uyt den grond nieuwe gebauwt* (11).

Het *speelgoed* met zijn notabel huis, de remisen, stallen, hoveniershuis, duiventil, stenen bruggen en boomgaard was gedeeltelijk omwald. Vóór de poort van het speelgoed lag het *cheynseken* of de plantage van het speelgoed. De moestuin was volledig ommuurd en bevatte naast een stenen *gloriëtte* (prieeltje) heel wat gemetselde broeibedden. Een groot deel van deze moestuin was met perzik- en andere fruitbomen beplant. Twee dreven doorkruisten het speelgoed : de ene begon aan de wal achter het *speelgoed* en zo westwaarts tot tegen de „*Meulenmeersch*”, de andere aan het hek met de stenen stijlen en zo zuidoostwaarts tot aan de hoek van de *Nedercaelene*. Deze laatste dreef was belast met een jaarlijkse cijns van 8 schellingen groten toekomend aan de heer van Vinderhoute (12).

Louis Bernardus Vanden Hecke huwde met Barbara Joanna Papejans. Anno 1783 ging hij met jonkheer Jan Baptiste Kervijn, gehuwd met vrouw Marie Appolonia Ghysens, een *mangelinge van goed om goed* aan (13).

De heer Louis Bernardus Vanden Hecke schonk aan jonkheer Jan Baptiste Kervijn een *speelgoed met de hof ofte lochting* groot 1263 roe, een zeer schone partij zaailand „den Volakker” van 6 gemeten 222 roeden, een bos van 558 roeden en vier partijen meers waarin zeer goede turfgrond ligt, groot 1335 roeden. Deze kavel werd op een totale waarde van 2610 pond 8 schellingen 4 groten geschat (14).

Hiervoor schonk Jan Baptiste Kervijn aan Louis Bernard Vanden Hecke verscheidene stukken land, bos en meers alle te Lembeke gelegen. Negen

Uittreksel uit het kadastraalplan van
Merendree anno 1840 door P.C. Popp (*)

(*) R.A.G., Kaarten en plannen, nr. 2079 : lijst grondeigenaars.

De neo-gotische kapel buiten de ommuurde groentetuin,
behorende bij het kasteel van Merendree.

(Fotoarchief „Rietgaverstede”, Nevele.)

gemeten 50 roeden kwamen hem toe van zijn zuster vrouw Marie Coleta Kervijn gehuwd met heer Raed de merlier (15). De resterende 30 gemeten 197 roeden kwamen uit de successie van zijn schoonvader jonkheer Jacques Frans Ghysens (16).

De totale waarde van deze kavel beliep 1865 pond 19 schellingen 9 groten, zodat Jan Baptiste Kervijn nog een som van 744 pond 8 schellingen 7 groten moest opleggen aan Louis Bernard Vanden Hecke.

De heer Jan Francies Stockman, pachter en bewoner van het *speelgoed* mocht daar blijven wonen tot 30 april 1783. Hij kreeg tot één mei de tijd om alles wat hem op het *speelgoed* toebehoorde weg te halen.

Ook Louis Bernardus Vanden Hecke zou er moeten voor zorgen dat de wijn in de kelder, de portretten in de beneden kamer, de biljart op de bovenkamer, het hooi op de zolder en al de ijzeren staven vóór die datum weggehaald werden (17).

Jan Baptiste Kervijn (° Gent 1722) heeft bij zijn dood dit goed overgelaten aan een van zijn zonen, Jozef Kervijn. Ook hij liet aan het *speelgoed* grote veranderingen aanbrengen. Daartoe ondernam hij een reis naar Engeland om aldaar de parken te gaan bekijken. Zijn lusttuin legde hij ook nadien volgens Engels model aan. Zo is deze tot op heden nog steeds min of meer ongewijzigd bewaard. Midden het park vinden we een grote vijver met twee eilandjes en er zijn ook eeuwenoude bomen : linden, beuken, eiken, ...

Nabij het kanaal (toen nog *Nedercaelene*) stond een Griekse tempel met koepel en zuilen, nu volledig in puin. Ook een neo-gotische kapel werd nabij de bocht van de Diepestraat gebouwd. Deze kapel dient nodig hersteld te worden. De groentetuin, helemaal ommuurd, beslaat ruim een halve hectare.

In 1809 werd dit goed overgemaakt aan zijn broer Constantijn Kervijn gehuwd op 5.5.1808 met Marie Sophia Kamilla Van de Kerckhove.

Zij bewoonden het kasteel en het merendeel van hun kinderen werden er geboren. Constantijn overleed op 13.11.1852 en werd te Merendree begraven.

Zijn zoon Paul Marie Ghislain Kervijn de Meerendré (° Merendree 20.1.1817) huwde met Stefanie Josepha Julia Ghislaine, barones van Zuylen van Nyevelt. Hij bracht aan dit zomerverblijf heel wat versieringen aan volgens de ideeën en plannen van bouwmeester Bureau (18). (Voor een gedetailleerd overzicht van zijn eigendom te Merendree, zie bijlage 2.)

Het kasteel is nog steeds eigendom van en bewoond door de familie Kervijn.

L. Neyt - Tielt

- (1) R.A.G., Heerlijkheid Merendree, reg. 185, f° 88 v. 3e beloop 196-197. Of dit dezelfde brouwerij is waarvan sprake in de twintigste penningkohier en op vier pond 10 schellingen groten getaxeerd werd, kon tot op heden nog niet achterhaald worden. Gheerolf van Wassenhove pachtte in 1577 van de weduwe en kinderen van Mattheus van Wassenhove *een behuysde stede mette brauwerie* gelegen in de wijk *Stoet-ten-poucke* (S.A.G., reeks 28, 44/185).
- (2) R.A.G., Heerl. Mer., reg. 106, f° 36v en 37 - 29.4.1688.
- (3) R.A.G. Familiefonds 1907 - verdeling van 14.11.1705.
- (4) Idem, nr. 1910.
- (5) Idem, nr. 1943.
- (6) Idem, nr. 1913.
- (6 bis) R.A.G., Heerl. Mer., reg. 188, f° 41.
- (7) Idem, nr. 1985.
- (8) Idem, nr. 1985.
- (9) *Ons Meetjesland*, 1970, nr. 4, blz. 8.
- (10) R.A.G., Familiefonds, nr. 1985.
- (11) R.A.G., Heerl. Mer., reg. 115, f° 181.
- (12) Idem, reg. 115, f° 181v.
- (13) Idem, reg. 115, f° 181.
- (14) Idem, reg. 115, f° 182.
- (15) Idem, reg. 115, f° 182 - verkaveling van 11.5.1775.
- (16) Idem, reg. 115, f° 182v. en 183 - verkaveling van 17.3.1779.
- (17) Idem, reg. 115, f° 183.
- (18) F. DE POTTER en F. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten van de Provincie Oost-Vlaanderen*. Eerste reeks. *Arrondissement Gent*, deel V, *Merendree*, blz. 7.

(vervolg bijlage 2)

EIGENDOM VAN PAUL KERVIJN BINNEN MERENDREE

	ha	a	ca
1057 : tuin		15	.40
1058 : huis			.80
1059 : huis			.90
1060 : tuin		16	.00
1071 : grond van weelde		41	.30
1072 : idem		71	.30
1073 : idem		99	.40
1074 : idem		61	.90
1075 : idem		51	.90
1076 : gebouw		1	.50
1077 : tuin van weelde		24	.30
1078 : gracht van weelde			.90
1079 : idem		8	.10
1080 : huis		2	.10
1081 : grond van weelde		94	.60
1082 : idem		77	.20
1083 : huis en hof		56	.80
1084 : land	1	.86	.00
1090 : huis			.40
1091 : huis			.80
1092 : boomgaard		4	.60
1093 : tuin		10	.10
1110bis : hooiland		38	.50
1112b : land		29	.50
1115 : gracht van weelde		17	.20
1116 : idem		6	.30
1117 : water van weelde		15	.30
1118 : grond van weelde	1	.46	.00
1119 : idem		20	.50
1120 : idem		4	.50
1121 : idem		66	.20
1122 : gracht van weelde		1	.90
1125e : land		4	.50

DE HEERLIJKHEID *HET POUCKSCHE* BINNEN NEVELE

Deze bescheiden heerlijkheid *het Poucksche goed* genoemd omdat het in leen werd gehouden van de heerlijkheid van Poeke, was gedeeltelijk gelegen op Kerrebroek in Nevele. Het goed begon aan de samenkomst van de weg Nevele-Vinkt en de Molenkouter (nu de Meigemstraat), het gedeelte links van de weg Nevele-Vinkt. De heerlijkheid strekt zich uit op Meigem en Vosselare.

Men moet er rekening mee houden dat het kanaal van Schipdonk nog niet gegraven was, zodat men van Nevele naar Vosselare kon, over de vallei van de Nederkale een kleine beek die van Deinze naar Nevele vloeide (1).

Het leen droeg de naam *het Poucksche* ook sprak men van het *Buxstaelse goed*, want later behoorde het leen toe aan het geslacht Van Buxstaele en Van Zeveren. In 1424 huwde Catharina van Buxstaele met Daneel van Zeveren; ze gaven de heerlijkheid in pacht voor de som van 6 pond grote het bunder. Op 25 maart 1432 was dit goed, 15 bunder groot, verhuurd tegen 6 pond grote en 1 steen (2) vlas, de pacht liep over 9 jaar (3). De eigenaars waren nog altijd Daneel van Zeveren, gehuwd met jonkvrouw Catharina van Buxstaele, de pachter was Jan vanden Berghe, fs. Jacobs gehuwd met Beatrice. Later op 18 april 1454 (4) was de oppervlakte van het goed 15 1/2 bunder, de pacht prijs was als volgt vastgesteld : de eerste 6 jaar 4 pond 5 schelling en 1 steen vlas, de laatste 3 jaar bedroeg de prijs 6 pond 5 schelling en 1 steen vlas; toen waren Jacob en Jan van Zeveren de eigenaars, Gillis van Ooteghem fs. Pieter en Beate Keyzers waren pachter.

Tien jaar later bedroeg de oppervlakte 23 1/2 bunder verhuurd tegen 9 pond grote en 1 steen vlas; de eigenaars waren nog steeds de gebroeders van Zeveren, maar nu was de pachter Gerard de Vey fs. Willem gehuwd met Katelijne Haechtuch (5).

Als latere eigenaars vinden we in 1584 Willem van der Zype, zoon van Jan in 1630 Margareta vander Zype, in 1645 Gillis van der Meere, heer van Asper en Singem en in 1659 diens zoon Willem van der Meere.

De eigenares is in 1661 Margareta-Antonia van der Meere, dochter van Gillis, vrouw van Asper van Singem, gehuwd met Joris van Crombrughe, ridder, heer van Loovelde. De heerlijkheid had toen nog slechts een oppervlakte van 4 1/2 bunder (6). Uiteindelijk wordt alles verkocht op 3 oktober 1786 voor 900 pond groet. In de „*Gazette van Gend*” van 25 september 1786 staat de verkoopaankondiging (7).

De heerlijkheid genoemd Poucksche, zijnde een leen, gehouden van het leenhof der baronie van Pouckes, haar extenderende binnen de parochies van Nevele, Meigem en Vosselare, waarvan gehouden zijn drie achterlenen, tot welke heerlijkheid behoort eene heerlijke rente van 106 haelsters (8) koor, 7 hoenders, 2 1/2 hennen, 10 pond, 16 schelling, 10 deniers parisis penningrenten s'jaars, alsmede recht van doodkoop, en de ter verkopinge van de gronden, onder de heerlijkheid rentgeldende, te weten den 15e penning voor wandelkoop, en van de achterlenen den 10e penning, heeft ook de midden en de nederjusticie heeft verder nog een baljuw, een prater (9), en zeven schepenen alsook alle voordere preëminenten, welke de heerlijkheid rendeert volgens het année commune, gemaakt uit de 16 laatste jaren, tot 58 pond 12 schellingen en 3 groten per jaar. Wie de nieuwe koper was vermeldt het renteboek niet.

Een molen op de Heerlijkheid „HET POUKSCHE”

Naast de vermelde voorrechten, bezat de heerlijkheid nog een windmolen. In 1755 verleende de heer van Poeke octrooi aan Joannes De Seyn, waarbij deze met zijn huisvrouw Joanna Bekaert een stenen molen met gaanderij mocht oprichten op „*het Pouksche*” in Nevele. De molen stond op het behuise erf, later eigendom van mulder Irené Steyaert. Toen de vrouw in 1761 overleed bleef Joannes De Seyn achter met 2 kinderen (10). Hij raakte in zo'n berooide toestand dat hij de wethouders van de heerlijkheid verzocht om vrijstelling van lasten omdat *het hem onmogelijk is de molen werk te geven, want, bij gebrek aan geld geen zaad kon aankopen om te stampen en huis en molen zouden moeten teniet gaan.*

Op 22 februari 1767 moest hij de molen en het huis verkopen met al het gereedschap op en in de molen nodig *tot het doen van het werk, hetzij vaten en kannen en andersinds.* Ook de dieren en alles wat aerdwortel en nagel vast was. De koopsom bedroeg 250 pond Vlaams Courant wisselgeld en de koper was Jacobus Liebrecht.

De verkoper moest zonder vergoeding een *nieuwe asse plaatse, alsook twee nieuwe henden en vier seylen met de cappen ende de daklijsten.* Nochtans blijft het oude hout en de *verleyde zeilen* ten profijte van verkoper. In 1797 betreft Jan Liebrecht, fs. Jacobus, de stenen oliemolen en erf. Zelf werd hij later opgevolgd door Jacques Almey oud 33 jaar in 1808 (11).

In 1827 is de molen eigendom van Serafinus Van der Vennet, later opgevolgd door zijn zoon Karel. In 1896 werd diens zoon Alfons zwaar gewond toen de molenkap losschoot en hem erg kwetste.

In 1896 werd de molen omgebouwd tot graan- en oliemolen. Te dier gelegenheid werden de oude raderen en wieken vervangen door zogenoemde Amerikaanse wieken die ongelukkiglijk een paar maand later tijdens een storm afwaaiden. De eigenaar kwam deze zware slag niet te boven en de molen begon te verkommeren, weldra verloor hij zijn dakbedekking en diende nog enkel als bergplaats. Rond de eeuwwisseling werden erf en puin eigendom van Mathilde Steyaert, die de resten van de molen van „*het Poucksche*” verwijderde. Na de vernieling van de houten standaardmolen kocht Joseph Steyaert het erf en richtte er een mechanische maalderij op. Vanaf 1924 tot aan pensioenleeftijd baatte zijn zoon Irené Steyaert de maalderij uit (12).

A. Janssens
Nevele, feest van H. Rembert

Voetnoten

- (1) R.A.G., renteboek „Het Poucksche”.
- (2) Een *steen* vlas is 27 kg.
- (3) R.A.G., renteboek „Het Poucksche”, f° 66
- (4) Ibid., f° 83.
- (5) Ibid., f° 91.
- (6) F. DE POTTER en F. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent*, dl. 5, *Nevele*, Gent, 1864-1870.
- (7) Geraadpleegd in de universiteitsbibliotheek te Gent.
- (8) *Haelster* of *halster* is een inhoudsmaat voor droge waren, een schepel.
- (9) *Prater* „weideopzichter, boswachter”.
- (10) R.A.G., renteboek „Het Poucksche”, f° 90.
- (11) Gemeentelijk archief Nevele, bevolkingsregister 1793 tot jaar 5 van de Franse republiek.
- (12) Gegevens verstrekt door Irené Steyaert uit Nevele.

DE VLASSLIJTING IN HET LAND VAN NEVELE

Het slijten van het vlas moet in het Land van Nevele een veel besproken gebeurtenis geweest zijn.

In *De Broedermin* (1) van 12 augustus 1851 (nr. 189) vonden wij hierover onderstaand uitvoerig verslag.

Vosselaere, 9 augusty - Men schrijft aen de „Broedermin,, :

Ons dorpje, ofschoon een der minstbevolkte, telt welligt het meeste getal vlaskoopers van al de omliggende. Er bestaet als 't ware een slach van privilege of voorkeur voor hen. Want de grootste waerborg voor de landbouw van andere gemeenten is van verzekerd te zijn, dat de koopman, die naer zijn vlasakker komt zien, van Vosselaere zij. Van daer komt het, dat men sinds eenige jaren omtrent deze tijd van alle kanten eene menigte vee-wagens, met zingende mans- en vrouw-lieden geladen, naer ons dorpje ziet heen rollen. Onze vlaskoopers, exploiteren wel meer dan eene mijl in den omtrek, al de vlasakkers die zij maer niet te duer vinden. Gisteren hebben zij op Poesele gesleten, van daeg te Maeyghem en morgen trekken zij in hoopen van 30 tot 40 mans en vrouw-lieden naer Deurle of Laethem.

Wie niet weet wat slijten is, zou denken dat zulks wel een gemakkelijk of onvermoeyend werk moet zijn, aengezien die lieden telkens zoo vrolijk al zingend en klingend afkomen. Maer, voor iemand die met dezen arbeid bekend is, kan al dat gezang en vreugdegeroep slechts bewondering inboezemen over den moed en den onvermoeibaren ijver dier brave werklieden.

Verbeeld u dat zij des morgens voor twee ure opstaen, en zich onmiddellijk aen 't werk stellen. Dit werk bestaet in met de handen vlas uit den grond te rukken, waarbij zij steeds met den rug gekromd en met gespannen armen behooren te staen. Zulks duert tot den middag, zijnde slechts door een kwart uers (voor 't ontbijt) onderbroken.

Des namiddags begint het repen dat zeer lastig is, en daerna gaet men over, met het vlas in de root te leggen; na geheel den dag in het zweet geweest te zijn, zijn er dan eenigen die zich soms vrijwilliglijk eene verkoudheid of pleurus op het lijf trekken, met tot aen het middenlijf in het water te staen.

De mannen rukten uit, de vrouwen legden de stengels in pakjes van een handvol over elkaar, beurtelings met de zaadkorrels omhoog en omlaag, om ze dan later, bij de verdere bewerking weer in afgepaste handvullen terug te vinden. Iedere twaalf of vijftien pakjes werden met een strik van enkele vlasaartjes tot een bundel saâmgebonden, en op reke neergelegd...

...het was zeven uur en de grootste helft van de vlasgaard was uitgerukt... De paardenknecht der hoeve was in aantocht om de eerste vracht groen vlas naar de roterij te vervoeren...

Hij had hun tweede ontbijt meegebracht, en bij dit zicht straalden de ogen, en allen voelden plotseling de scherpe honger, waarvan zij tot nog toe, onder het harde werken, de knagende prikkel hadden onderdrukt.

Even vóór tien uur hadden zij, onder uitbundig gejubel, de laatste stengels van de ontzaglijke vlasgaard uitgerukt en tot een laatste bundel in elkaar gebonden...

Dadelijk moest de helft der mannen en der vrouwen naar de rootput om het vlas te helpen lossen en aan 't repen en roten te gaan. De andere helft moest op de partij blijven en de bundels aan de rand van de landweg brengen...

Toen sloeg het op de onzichtbare kerktoren twaalf trage slagen, en te gelijkertijd klingelde schel het klokje boven op het dak der boerenwoning, de arbeiders naar 't noenmaal roepend... en in de ruime keuken, waar de karnemelkpap dampend in vier grote aarden kommen op de lange, ruw-houten tafel klaar stond, namen allen haastig plaats, sloegen een kruis, deden een kort gebed, en gingen met de houten lepels aan het scheppen. Borden hadden zij niet : allen aten met hun lepels uit de grote kommen...

... Zij hadden honger, honger ! In enkele minuten waren alle vier de reusachtige kommen leeg, de boerin nam ze weg en zette de tweede schotel : vier enorme platte teilen aardappels met kaantjessaus... (5).

Zij waren klaar met eten, zij deden weer een kort gebed en sloegen een kruis, en toen haastten zij zich allen naar den boomgaard en vielen er doodmoe in het malse, koele gras, onder de frisse schaduw der heerlijke fruitbomen neer. De meesten sliepen dadelijk in...

Klokslog twee waren zij allen op den dem... (6).

Op den dem, vlak bij de rootput, naast een kolossale stapel lichtgroene vlasbundels, waarin hier en daar een meegerukte klapproos als een bloed-

spat vlekke, waren de vier „repen” volop aan de gang. Het waren vier stevige, zware, twee voet brede en zes voet lange, plat op de grond liggende planken, met dwars door het midden een dichte rij lange, stevige, rechtopstaande ijzeren punten. De repers, rechts en links met de voeten naar voren tegen de punten geschraagd en plat ten gronde op de planken neergezeten, sloegen de vlasstengels met volle grepen tussen de scherpe ijzeren tanden, rukten uit al hun kracht, een keer, twee keer, soms drie keer, tot al de zaadkorrels er af geritst waren, gooiden de stengels opzij, namen een andere volle greep, rukten opnieuw. De vrouwen holden om hen heen en weer, brachten de bundels aan, bonden ze los, namen ze, ontdaan van de korrels op, bonden ze weer tot bundels, en gooiden ze dan van hand tot hand naar de rotors, die in en om de rootput stonden. Met een plons gingen de bundels in het water onder, de een boven de ander, en naarmate zij in dikke lagen heel de diepte van de bodem vulden, werd er stro over uitgespreid en boven op het stro zware graszoden gelegd, om het geheel goed in elkaar gedrukt onder water te houden. Dat repen en roten was het echte harde sjouwen van de ganse ruwe vlas-arbeid. Het uitrukken en op de wagens laden was slechts kinderspel daarbij vergeleken.

Nu was het hijgen en zweten zonder ophouden; nu was het beulen als afgejakkerde lastdieren... En echte vreugd klonk er niet meer in hun af en toe nog gewilde uitgelatenheid : de ogen stonden dof en hol, de wangen waren ingevallen, de knieën knikten en de handen beefden. Maar de drank, de slechte jenever, werd bijna aanhoudend rondgeschonken, en dat hield de krachten nog op, en gaf aan de bedrijvigheid hare bedriegelijke schijn van levenslustige pret...

De maaltijd van vier ure : spek met roggebrood en koffie werd in gedrukte afgematheid gebruikt, en eerst toen ze weer aan de arbeid waren, en de jeneverfles nog eens was rondgegaan, begon de trapsgewijze afkoeling van de druk-benauwde dag hen enigszins op te fleuren. Allen samen zongen zij een liedje en 't leek wel of het werk eensklaps gemakkelijker ging in het eentonig ritmerende wiegen van het deuntje... De duisternis was bijna gans gevallen...

Als een trage kudde drongen de afgematte sjouwers onder zwaar klompengetrappel naar binnen...

In 't helder licht der ruime keuken stonden de reusachtige kommen „slijtpap” wachtend op de lange, ruw-houten tafel te dampen. Als uitgehongerden vielen de slijters erop aan. Enkele waren zó moe dat hun zware oogleden onder het slurpend eten neerzakten. Reeds een volle week hadden de meesten dag aan dag bij verschillende boeren „gesleten”; en morgen vóór het eerste daglicht zouden zij opnieuw beginnen...

Met de mechanisatie van de vlasoogst, na 1945 verdrong de slijtmachine het handwerk en langzamerhand ging een schat aan volksgebruiken, karakteristieke kreten en arbeidsliederen verloren.

In 1948 tekende de heer A. Janssens (Nevele) nog volgende liederen op :

En we gaan nog eentje pakken (jenever)
van bombela, van bombela
al uit de zwarte flaske (= fles)
van bombela, sasa (7).

Armoe..., armoe
't is niet van den honger
maar van den dust (= dorst)
't is een pulle jenuiver (= jenever)
dat mijn hartje lust (8).

Na het werk kregen de slijters van de boerin slijtpap; de kinderen uit de buurt kregen de overschot.

M. DEBRABANDERE

Voetnoten

- (1) *De Broedermin*, uitgegeven te Gent van 1848 tot 1859, was een liberaal democratische krant waaraan verschillende personen uit het Nevelse, waaronder de gezusters Loveling, meewerkten.
- (2) *Is eene soort van pap veel beter en smakelijker bereid gemaakt als de gewoonlijke; buiten de zoetenmelk en tarwe bloem, werd hij met siroop bruin gekleurd.*
- (3) *De Broedermin*, 8 augustus 1852
- (4) Zij hadden, volgens oud gebruik, recht op een liter per hoofd.
- (5) Vettige ui- en speksaus.
- (6) Rootveld.
- (7) Opgetekend op het hof Clauwaert, Dreef te Nevele, waar veel gesleten werd.
- (8) Opgetekend op het hof Van Speybroeck, vroeger Borrewal, nu Marie Comparéstraat, Nevele.

Bronnen

- * *De Broedermin*, 12 augustus 1851 en 8 augustus 1852
- * Derde Cyriel Buysse Omnibus, Brussel, 1968, blz. 7 e.v.
- * J. DE GRAEVE, *De Broedermin*, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, R.U.Gent, 1966.
- * A. JANSSENS, *Vlasteelt, een verdwenen cultuur in Nevele, in Het Land van Nevele*, jg. (1977), blz. 11 e.v.

MERENDREESE DORPSGEBEURTENISSEN

UIT VROEGERE EEUWEN

LIJKSCHOUWING VAN JOOS WILLEMS.

Wij ondergetekenden *chirurgyns* hebben op bevel van burgemeester en schepenen *vande prochie ende heerliche de van Merendre* onderzocht *het doode lichaem van Joos Willems* zoon van Joos en hebben gevonden *twee diversche wonden op syn slincker syde beneden het schauwerblatt, waarvan d'ene is ghepasseert tot inde hollicheyd van de borst dweers door de diafragma (= middenrif) ende oock passerende door de milt, welke wonde den subyte doot heeft veroorzaakt.*

Gedaan *desen 4 july 1658.*

M. Pr. Claeijs

Anths Berts

R.A.G., Merendree, bundel 121.

LIJKSCHOUWING VAN PIETER CLAEYS.

Heden desen 13 october 1664 soo heeft Mr. Jan Van Daele docteur inde medicine en Mr. Pieter Harroy gesworen chyrurgyn der stede van Gent in aanwezigheid van de baljuw en schepenen van Merendree *anschauwt het doode lichaem van Pieter Claeys* zoon van Willem, omtrent vijftig jaar oud *in het welcke (zij) gevonden hebben een wonden in den slinckeren bil ontrent het been...* met een *openinge van de groote arterie (= slagader)* waardoor een *grote effusie van het vitael bloet* gevolgd is. Daardoor volgde een *afsterven van de selve partie en consequentelyck* had dit de dood tot gevolg.

18 oktober 1664.

Jan Van Daele

Pieter Arroy 1664

Landeghem Mr. Pieter Claeijs

R.A.G., Merendree, bundel 122.

EEN BOEREVETE TE MERENDREE

Omstreeks 1663 was er een geschil gerezen tussen Jan Vander Vennet en Arent Van Hecke.

Op verzoek van baljuw Jan de Rynck, in functie van officier, waren burgemeester en schepenen van de heerlijkheid Merendree genoodzaakt de getuigenissen te horen en te onderzoeken, waarvan Arent Van Hecke beschuldigd werd.

Op volgende vragen moest een antwoord worden gegeven :

1. Is het *waerachtigh dat hij op den iii Augusti 1663, commende vuyt den Acker met waeghen ende peerden, gelaeden met een voer coorne, niet en heeft ghereden door de hofstede* toebehorende aan Arent Van Hecke *gebruyckt bij Philips de Clercq.*
2. Of hij door deze *hofstede niet anders en is gereden* dan met toestemming *vanden selven de Clercq.*
3. Of Jan Vander Vennet *wesende op de selve hofstede* werd aangevallen door A. Van Hecke en of A. Van Hecke, na wat over en weer gepraat *niet en heeft getrocken... syn bloot mes, ende hem ermeede gedreeght te steken.*
4. Of toen *niet en quam geloopen de huysvr(ouw) van(den) voorn(oemden) de Clercq de wel(cke) hem verclaert hebbende dat haeren man* aan Jan Vander Vennet *de toestemming* hadde gegeven *om door de selve hofstede te ryden.* Of hij op *haer versouck tvoorse(yde) mes niet en heeft wederom opgesteken.*
5. Of A. Van Hecke, toen Jan Vander Vennet begon *voorts te ryden, heeft gevat syn peert ende geseyt dat hij van het hof niet en soude ryden ende tot dien eynde seggende „staet stille Ick arrestere u vuyt den naeme vanden heere” en zijn vrouw bevolen heeft te haelen eenen officier (= gerechtsdienaar).*
6. Of Jan Vander Vennet *meenende evenwel voorts te ryden* (zeggende dat *Ph(i)l(ip)s de Clercq*, de pachter, hem toestemming had gegeven) niet weer werd aangevallen door Van Hecke *die vuytgetrocken hadde syn... bloot mes ende eenen passer* (= paslood, peillood ?) en A. Van Hecke wilde *steken met den selven passer* in die mate dat hij genood-

zaak was van syn peert spryngende... van het voorse(yde) hof te vluchten.

7. Of het waar is dat J. Vander Vennet *eenighen tyt ernaer is gecommen op het voorse(yde) hof (alwaer synen waeghen ende peerden waeren staende)* met een schriftelijk advies van baljuw de Rynck, waarbij A. Van Hecke, J. Vander Vennet moest door laten telkens wanneer hij daar recht toe heeft.

In deze brief stond ook dat A. Van Hecke J. Vander Vennet weer moest vrijlaten en er werd tevens gevraagd of hij aan dit bevel gevolg had gegeven.

8. Of J. Vander Vennet *genootsaeckt is geweest* zich te wenden tot Chls. Van Hoorebeke *meyer* (= rechterlijk ambtenaar) *deser prochie* (en of Van Hecke niet aan het bovenvermeld advies van de baljuw gevolg had gegeven).

Of den selven meyer niet gedwonghen is geweest op te treden ende te openen den draeyboom vande sel(ve) hofstede en J. Vander Vennet *alsoo (te) doen passeren.*

9. Te vragen aan J. Vander Vennet *wat hem van(de) sae(cke) meer kenelyck is.*

R.A.G., Merendree, bundel 12.

FRANS LOGEMENT TE MERENDREE

Wijlent Jo^r Philip Wouters Heer van Vinderhoute, Jo^r Alegambe Heer van Chisoing, Jo^e Francoijse van Alstein, Vrouw Marie de Cordes, Procureur Servaes Coolman en Procureur Cornelis de Smedt als groote ghe-lande (= landeigenaar) van de parochie van Merendree, zagen zich op 14 februari 1679 verplicht een som van 150 pond te lenen tot betaling van het Frans logement op deze parochie gelegen, den welcken op den 14 feb. 1680 is vertrokken voor 6 maenden. De grondeigenaars onder-tekenden daarom een wisselbrief op 12 maenden in voordeel van Dheer Passchier Dheijne, die hem ten laste legde van Procureur Cornelis de Smedt.

Daar de comparanten niet in staat waren de 150 pond terug te betalen door de continuele troubelen van orloghe zijn ze overeengekomen

Procureur de Smedt *costeloos ende schadeloos vande voorn. wissel-brief t'ontlasten metten intrest.*

De jaarlijkse rente van 9-7-6 pond (pen. 16) was sedert 14 februari 1697 niet meer betaald.

Deze rente komt nu, anno 1701, toe aan *Jo^e Cecilia Therese de Smedt*, begijntje in het groot begijnhof te Gent en dochter van Cornelis.

R.A.G., Merendree, bundel 127, 22.12.1701.

OPMETING VAN TREKWEG VAN DE BRUGSE VAART TE MERENDREE

De ontvangers van de belastingen deden hun beklag dat zij geen belastingen konden heffen op *den traghel* (= trekweg) *vanden Brugsche vaert*. Zij wisten immers niet op wie zij de belastingen moesten verhalen, waardoor de parochie ieder jaar op ongeveer tien à twaalf gemet geen belasting kon heffen. Daar vooral in oorlogstijd het spreekwoord „vele kleintjes maken een groot” van toepassing is, werd dit feit als *een groote schade* beschouwd.

Daarom werd in vergadering van 13 juni 1703 door baljuw, burgemeester en schepenen besloten *den traeghel* te laten opmeten. Zodoende zou jaarlijks ieder gebruiker belast kunnen worden op *syne grootte ende breedte*. J. Cocquyt, *gesworen prijsen* en J. Van Gheldre, *gesworen prijsen en landmeter vanden Oudenburg* zouden binnen de 14 dagen moeten klaar zijn met de opmetingen.

Op 21 juni was reeds alles opgemeten en geprezen en werd in vergadering van 19 juli 1703 door baljuw Jacques de Broucx, burgemeester Bauduyn Manaut en schepenen Jan Rootsart en Jooris Manaut aangevaard en bekrachtigd.

Opmetingen door landmeter van Gheldre en taxatie door van Gheldre en Cocquyt.

NOORDZIJDE VAN DE VAART.

— Beginnende aan de grens met Lovendegem *anden Craeyenbosch* en zo westwaarts tot het midden van de *caeijs an Durmen*.

Alles 5 roeden breed *gemeten vanden schootcant van den vaert oppe-waert*.

Groot : 7 gemet (*) (gendsche lantmaete)
Getaxeerd in de ommestellingen : 680 roeden.
Frans Steyaert sedert kerst 1697 tot 1703 inclus.

- Beginnende midden van de *caeiye te Durmen* en zo westwaarts naar Schipdonk tot Zomergem aan de partij land van Pieter de Rijcke.
Alles 5 roe breed *gemeten vanden schootcant van den vaert oppewaert.*

Groot : 5 gemet 110 roeden.
Getaxeerd in de ommestellingen : 520 roeden.
Joos Pruym sedert kerst 1697 tot 1703 inclus.

ZUIDZIJDE VAN DE VAART.

- Beginnende aan de grens met Zomergem en zo oostwaarts naar Durme tot het midden van de *caeiye te Durmen.*
Alles 7 roe breed *angeleijt vande schootcant van de vaert tot 7 roe breede oppewaert.*

Groot : 8 gemet 128 roeden.
Getaxeerd op 850 roeden.
Joos Pruym sedert kerst 1697 tot 1703 inclus.

- Beginnende midden van de *caeiye tot Durmen* en zo oostwaarts naar Lovendegbrug tot aan de grens met Lovendegem.
Alles 7 roe breed *angeleijt vande schootcant van de vaert tot 7 roe breede oppewaert.*

Groot : 11 gemet 39 roeden.
Getaxeerd op 1.200 roeden.
Jan de Beer sedert kerst 1697 tot 1701 inclus, en Jan Vergult sedert 1702 tot 1703 inclus.

De totale oppervlakte van *den traeghel* bedroeg 9578 roeden of 31 gemet 278 roeden en werd getaxeerd op 10 gemet 250 roeden.

R.A.G., Merendree, bundel 127.

(*) 1 roe = 3,85 m 1 gemet = 300 roe
 = 14,85 m² = 4.456 m²

zie J. TAELEMAN, *Oude landmaten*, in *Het Land van Nevele*, jg. II (1971), blz. 123-129.

MERENDREE GESPAARD VAN VOLLEDIGE VERWOESTING.

Broeder Joos Capillieu Eremyt te Merendree maakte een gedetailleerde rekening op over het verblijf van de Hollandse vijand te Merendree op 5 augustus 1705 *int forceren ende passeren vande Bruchsche vaert*.

Volgens de rekening werd 12-10-2 pond groten (in werkelijkheid 12-12-11 pond gr.) door *Eremyt Joos Capillieu* betaald, waaronder een vierde *voor het bevrijden* (= vermijden) *dat den brandt anstonts niet en wiert ghesticht binnen de selve prochie*.

Daarom richtten burgemeester en schepenen een verzoekschrift tot de *Heren van den Auderbruch* om deze som voor hun rekening te nemen, evenals een som van *21 pistolen in specie* aan partisaan Vande Velde beloofd omdat *sy de prochie int gheheele niet en souden ghebrant, ghe-lyck gebeurt is ten regaerde vande prochie van Maria Leerne*. Op 26 september 1705 besloten de *mannen van Leene* dat de ontvanger, op bevel van de wethouders de bedoelde sommen mocht uitbetalen en ze, mits het voorleggen van het ontvangstbewijs, in rekening te bekrachtigen.

Ten gevolge van die overeenkomst gaven burgemeester en schepenen op 1 oktober 1705 opdracht aan Jan Geertbrandt de verschuldigde bedragen uit te betalen aan Jo^r Louys Van Hecke.

Rekening van Joos Capillieu *bij ordre van Bre* (= burgemeester) *en Schepenen en ghemeentenaeren*.

Alvooren verthairt bij een ptye (partije) ten huysse van Jan de Craene in broot en bier p. (= per) billiet de somme van

1 - 15 - 9

Item ten huysse van Mattheus Cocquyt verthairt alsovooren byde selve ptye de somme van

1 - 10 - 8

Item verthairt byde selve ten huysse van Jan Morthier de somme van

2 - 15 - 8

Item betaelt anden Jaegher, Matthys, Cocuijt voor het helpen jaeghen voor den heere geen(er)al Spaar de somme van

0 - 4 - 8

Item betaelt ande guiden de somme van

0 - 12 - 0

Item betaelt voor ses coppelen kiecken en vijf coppelen callecoenen de somme van xxxiiii sch. gr. en de selve ghesonden anden heere gnaal (= generaal) Spaar

1 - 14 - 0

Item betaelt an eenen expressen ghesonden van Meerendre naer tleggher als naer Ghendt differente reysen de somme van

0 - 10 - 0

*Item betaelt an eenen comandant en bij hebbende volck
voor het bevryden dat den brant anstonts niet en
wiert ghesticht binnen de sel(ve) p(roc)hie de somme van*

3 - 10 - 2

S^a (samen) XII - X - II

In werkelijkheid was het 12-12-11 pond gr.

R.A.G., Merendree, bundel 127.

STRAATRUMOER TE MERENDREE.

Marten Van Hecke, *inwoonder alhier* verscheen voor de burgemeester en schepenen van de *prochie ende heereyckhede van Meerendre* onder beschuldiging dat hij zou betrokken geweest zijn in het *ramoer voorghevallen den 23 meye lest leden inden avont omtrent het huys van Heyndrick Spillebaut* door te *cloppen up eenen haecker* (= emmer).

Voor soo veele hij daer in saude moghen plichtigh geweest zijn verklaart de beklaagde dat hij *voluntaire* de veroordeling zal aanvaarden.

Aldus ghedaen ende gepasseert ten overstaen ende kennisse van Pieter de Cuyper (burgemeester), *Joannes Maenhaut, Carel Vande Velde ende Gillis Lambrecht schepenen* van de vierschaar, op 8 juli 1728. Als griffier ondertekent P. Wieme.

R.A.G., Merendree, register 108, f° 280.

SCHUTTERSKONING, BARBIER UIT GENT, VERGAT ZIJN WIJN TE BETALEN.

Voor de officier, burgemeester en schepenen van de *prochie ende heereyckhede van Meerendre met datter toebehoort* verschenen Joannes Maennaut, Stoffel De Craene ende Pieter De Cuyper die *hebben verclaert op eedt aanwezig te zijn geweest op den XVIII Juny 1730 ten huysse van Franchois Bredemus*. Op die dag was Barbier wonende in *Gendt inde langhe munte* koning geworden *vanden ridderlycken gulde vanden h. ridder Sebastiaen binnen Meerendre*.

Toen zij *vande gaeypeirsse* kwamen bestelde het gezelschap *den wyn van eeren* en met twee flessen zijn zy *ghecommen inde gulde caemer*. Vandaar trokken ze *naer de kercke om te hooren het lof*. Toen het lof gedaan was ging het gezelschap weer binnen bij Bredemus en enkelen hebben *ghecommandeert wyn* waarop *den koning seyde brynght ses botailien ghelyck*. Deze zes flessen werden gebracht *door de huysvrauwe vanden selven Bredemus ende haere dienstmaerte*. Nog *meer andere* werden daar gedronken en door *diveerssche betaelt*. Ook de genoemde Barbier heeft van die wyn gedronken.

R.A.G., Merendree, register 109, f° 31v.

BENOEMING VAN EEN NIEUWE KOSTER TE MERENDREE.

De heer van Vinderhoute, Merendree, Belsele laat weten dat *de costerye van onse prochie van... Meerendre* vacant is *door het overlyden van Joos Cocquyt*. Omwille van zijn goede eigenschappen wordt *den persoon Joannes Franciscus Heynssens* zoon van Christoffel voor het leven aangesteld in *desen costerie vande kercke onser prochie van Merendree*.

Aldus wordt hij *costere vande prochiekercke*. Aan hem worden alle bezoldigingen en voordelen toegekend zoals die *van ouden tyden* bestaan hebben. Bovendien verzoekt de heer van Vinderhoute, enz. de *heere den Deken der Christenheydt van tselve district den voornoemden Joannes Franciscus Heynssens filuis Christoffels* te willen aanvaarden, houden en handhaven *inde reele ende actuele possessie ofte besit vande voornoemde Costerije*.

Ook wordt bevolen dat de *inghesetene... van... Meerendre* Joannes Franciscus Heynssens in het uitoefenen van zijn functie *gheen beleth nochte molest (= last) mogen aandoen*.

Gheteeckent ende gheseghelt... desen VI maerte 1733.

Ondertekend door Guille Le Poyvre

R.A.G., Merendree, register 109, f° 40v.

EEN NIEUWE SCHOOLMEESTER TE LANDEGEM WILDE.

De Heere van Vinderhaute, Meerendre, Belseele laat weten dat hij veel vertrouwen heeft in *de bequamigheijdt* van Geeraert Schamp om de *functie van Scholmeester op den wyck van Wilde te Landeghem* uit te oefenen.

Daarom heeft hij hem *ghestelt... als scholmeester vanden selven wyck... op eenen redelycken loon om de jonckheydt vanden voornoemden wyck* te leren *lesen, schryven*. Daartoe werd hij *gheexamineert* door *eerw. Heere Wieme pastoir van Landeghem*.

Ook wordt bevolen aan de *jnghesetene van onsen wyck* dat zij Geeraert Schamp in het uitoefenen van zijn functie *gheen beleth nocte molest* mogen doen.

Gheteeckent ende ghesegelt... desen 20 january 1731.

Ondertekend Guilliame Le Poyvre de Vinderhoute

R.A.G., Merendree, register 109, f° 41.

Gheteeckent ende gheseghelt... desen VI maerte 1733.

Ondertekend door Guille Le Poyvre.

R.A.G., Merendree, register 109, f° 40v.

CURSUS IN DE VERLOSKUNDE.

Bij decreet van 14 mei 1778 richtte de wijze en geliefde Maria Theresia, *binnen de casselrye vanden Audenburg van Gent*, ten behoeve van de *chirurgiens*, hun leerlingen, vroedvrouwen en aspirant vroedvrouwen een cursus in de verloskunde in.

Als eerste lesgever *in de vroudkunde* werd de gezworen *chirurgien en vroudmeester Jan Bernard Jacobs*, wonende te Gent, door Maria Theresia benoemd.

Er werden twee cursussen per jaar gegeven, die ieder zes opeenvolgende

weken duurde. De eerste cursus begon op 2 januari 1779 en duurde tot 17 februari 1779, de tweede van 1 juni 1779 tot 16 juli 1779.

De volgende jaren begonnen en eindigden de cursussen op dezelfde datum. Viel de eerste cursusdag op een zondag of op een heiligendag, dan werden de lessen 's anderendaags aangevat. Er werden twee lessen per dag gegeven : 's voormiddags van 10 tot 11 uur en 's middags van 2 tot 3 uur.

Wie werd tot de cursus toegelaten en onder welke voorwaarden ?

De *chirurgiens* en hun leerlingen wonende binnen de kasselrij, voorzien van een *certificaat van hunne goede manieren en gedrag* afgeleverd door hun pastoor en een *permissie* van de wethouders van hun parochie.

De wethouders konden pas dan een permissie verlenen als de aanvrager het certificaat van zijn pastoor kon voorleggen. De leerlingen van de *chirurgiens* moesten daarenboven nog een certificaat *ten aenzien van hunne goede manieren en gedrag* kunnen voorleggen, dat zij bij hun meester chirurgijn konden aanvragen.

De vrouwen werden eveneens tot de lessen toegelaten, mits ze een certificaat van hun pastoor en een permissie van de wethouders konden bekomen. Deze permissie zonder zegel werd hun afgegeven mits betaling van 4 stuivers.

Eens in het bezit van de vereiste stukken diende men zich *te casselrye-huyse binnen Gent* aan te melden en na onderzoek ervan, werd men als leerling in *de vroudkunde* ingeschreven.

Voor de *chirurgiens* en hun leerlingen was er aan het volgen van de cursus geen vergoeding verbonden. Alleen de vrouwen genoten een dagvergoeding van 7 stuivers, op voorwaarde dat zij regelmatig gedurende twee jaar de vier opeenvolgende cursussen volgden. Indien ze onwettig afwezig waren of de cursus vroegtijdig stopten, eiste men de reeds betaalde vergoeding terug.

Alle leerlingen dienden zich in de lessen *behoorelyck ende modestelyck* (= zedig) te gedragen en bij elke aanvang van een cursus werden de regels dienaangaande voorgelezen en door iedere leerling ondertekend. Ondervond de professor toch onregelmatigheden, dan was hij verplicht deze in een rapport vast te leggen.

Aan de vrouwen, die de lessen volgden, werd beloofd dat men zich geen moeite zou sparen om hen een volmaakte opleiding te geven.

Om de leerlingen aan te moedigen tot *den iver tot de vroekunde* werden na twee jaar cursus *twee goude medaillen* uitgereikt, de eerste ging naar een chirurgijn en de tweede naar een vroedvrouw, die het best kon antwoorden op *de question op de vroudkunde*.

De professor was verplicht, naast het geven van zijn lessen, gratis geheel het jaar uitleg te verschaffen over de problemen in verband met verloskunde aan de chirurgijns en vroedvrouwen die hem daar om vroegen.

En ten slotte zou al wie binnen de kasselrij het beroep van vroedvrouw wilde uitoefenen een certificaat moeten voorleggen waaruit bleek dat zij gedurende twee jaar de cursussen gevolgd hadden, ofwel gedurende twee jaar de lessen gevolgd hadden in een andere *publique schole ofte gegraduateert syn in eene universiteit onder de dominantie vande Majesteyt* (1).

Ten gevolge van dit decreet richtte Pitronelle Theresia De Vlieger wonnende te Merendree, een schrijven aan *de Heren directeurs en assessseurs* (= bijzitters) *van het colegio der medicijnen deser stad Gend*, waarin zij verklaarde dat zij *de vier coersen van de vroudtkunde lessen* gevolgd had onder leiding van professor Demanet. Om het beroep van *vroudtvrouw soo binnen de stad als ten platte lande* te mogen uitvoeren vroeg zij op welke dag en uur zij geëxamineerd kon worden en, indien zij bekwaam bevonden werd, haar als *vrije vroudtvrouw* te willen aanvaarden.

Het examen had plaats op 14 juli 1791 om halfelf in de *colegiale vergaderplaetse ten stadhuyse van Gent*. Zij werd bekwaam bevonden en werd door *het colegio* aangenomen als *geswoorne vroudtvrouwe soo binnen de stad als ten platte lande*.

Op 6 juni 1792 legde Pieternelle Theresia De Vliegheer in handen van de heer baljuw *den gerequireerden eed* af als vroedvrouw binnen de parochie en heerlijkheid van Merendree (2).

EEN NIEUWE „WIJKNEGT” IN MERENDREE EN VINDERHOUTE.

Voor de baljuw, burgemeester en schepenen van de *Prochie ende heerlijkhe van Meerendre* verscheen Philippe De Vliegheer, filius Pieter.

Hij was door *de frauw deser Prochie ende heerlijkhe... tot wederroepens aengesteld als weyknecht* (= jachttopziener) *binnen dese Prochie en heerlijkhe* en heeft zijn eed afgelegd als *weyknegt* met de belofte *de jagt* die toebehoort *aende gemelde frauwe... getrouwelijck te sullen*

(1) R.A.G. Merendree, register 115, f° 51 van 14.8.1778.

(2) Idem, register 117, f° 158.

observeren ende bedienen.

Ook moet hij degenen die *buyten de wete ende kennisse vande gesejde vrouwe... jaegen aanklagen bij den heer Bailliu der selve Prochien ende heerlijkhe.*

In elk geval zal hij zich gedragen *gelyk eenen getrouwen weyknegt schuldig is te doen.*

Gedaan op vraag van *Cornelis Emanuël Van Ackere Bailliu, overstaen van Pieter Herteleer, Burgemeester, Pieter Frans Vander Waerhede, Joannes Van Wanseele, Joannes Martens, Jacobus vanden Bossche, Jacobus Maenhout ende Pieter de Beunis schepenen* op 14 juli 1791.

Als griffier ondertekent *J F Van Hulle*

R.A.G., Merendree, register 117, f° 142.

Luc NEYT
Tielt.

IETS OVER HANSBEEKSE „SCHIETSCOELEN”.

In 1872 trad te Bellem Leonie Van der Ghinst in het huwelijk met Numitor De Meyer van Aalter, bakker van beroep.

Het jonge paar vestigde zich in Hansbeke en opende er een bakkerij, kruidenierswinkel en herberg.

De Meyer was niet van gisteren, want op de eerste kermis die hij te Hansbeke meemaakte bakte hij 500 tot 800 taarten, die hij de naam gaf van *schietspoelen*. De volgende jaren bakte hij er 500 tot 1.000 stuks bij, die hij ook weer aan de man bracht. Het ging zo ver dat De Meyer in 1888 een top bereikte van 10.000 *schietspoelen*. De volgende jaren schommelde de verkoop tussen 8.000 en 9.000 stuks. In 1925 stopte De Meyer de bakkersstiel en ging bij zijn dochter inwonen, die gehuwd was met Emiel De Mulder uit Tielt.

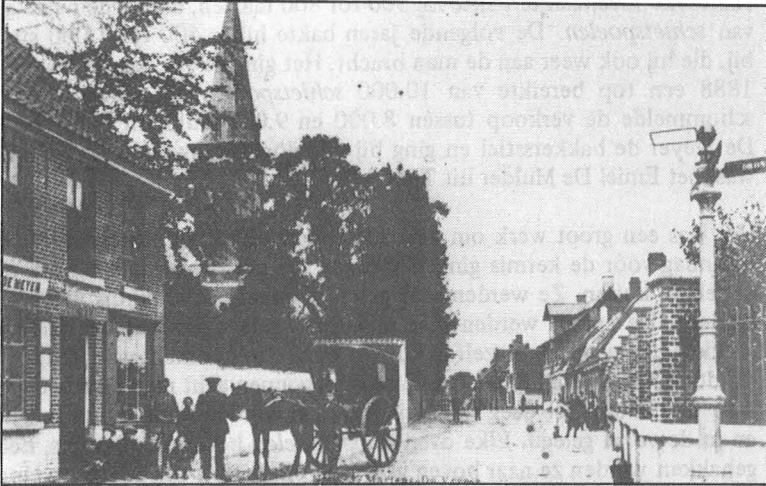
Het was een groot werk om de schietspoelen klaar te maken. Reeds de maandag vóór de kermis gingen vier tot vijf personen aan het werk om appels te kuisen. Ze werden niet geschild enkel het klokhuis werd verwijderd. De appels werden dan in kuipen gelegd en met de spade in stukken gesneden; in diezelfde kuipen werd dan het moes gemaakt.

De donderdag, vanaf 5 uur 's morgens, begonnen acht man aan de eigenlijke taartebak. Het deeg werd uitgerold, er werden rondjes uitgesneden en in de vorm gelegd. Elke oven *schietspoelen* bevatte 350 stuks. Eens gebakken werden ze naar boven gedragen om in de *grote plaats* op lange rijen te worden gelegd, waar ze konden uitdampen.

Op de kermis zelf bestelden zes man de hele dag door. Dit gebak kreeg zo'n bekendheid dat iedereen Hansbeekse *schietspoelen* wilde hebben; ze kwamen zelfs van Brussel, Gent, Tielt en Aalter om een *schietspoel*.

A. Janssens

(Verteld door de dochter van M. De Meyer, wed. Emiel De Mulder, Hulststraat 6, Tielt.)

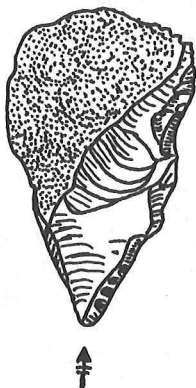

Links op de foto, de bakkerij van M. De Meyer te Hansbeke.
(Fotoarchief Rietgaverstede, Nevele.)

EEN STEENTIJDVONDST TE NEVELE.

In augustus 1981 werden de werken aangevat aan de nieuwe brug over het kanaal te Nevele. Hiervoor werd een bedding uitgegraven waarin later de nieuwe weg zal gelegd worden. De uitgegraven aarde werd op een hoge berm geduwd. Dit gebeurde op het perceelweide kadastraal gekend Sectie B. nr. 122, een kouterrug vroeger de Oosschekouter genoemd met een hoogte van 10 meter en gelegen aan de rand van de oude Kalevallei. Tijdens een middagbezoek aan de werken vond ik een stuk vuursteen, dat kan beschreven worden als een boor, gemaakt uit vlek-silex (zie tekening op ware grote). Het boor heeft een vrij scherpe punt, gevormd door twee reeksen zeer steile retouchen, terwijl het bovenge-deelte (puntjes) nog een gedeelte van de schors bevat. De boor, vermoedelijk middensteentijd, werd hoofdzakelijk gebruikt bij het bewerken van huiden en leder. Deze vondst leunt wonderwel aan bij de andere vondsten gedaan te Nevele en Vosselare en vermeld in het *Berichtenblad van „Het Land van Nevele”*, jg. IX (1978), blz. 42.

A. Janssens

VOOR U GELEZEN

Cyriel GOEME, *Staten van Goed van de Baronie Nevele*, uitgegeven door de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde (V.V.F.), afdeling Brugge, 1981, (3 delen).

In de inleiding schetst de heer Guido De Wulf van de V.V.F. het tot stand komen van deze *Staten van Goed*. Hierin lezen we dat de auteur, de heer Goemé, voor dit werk niet minder dan 29 registers en 122 bundels heeft geraadpleegd in het Rijksarchief te Gent. De registers vangen aan in 1525 en eindigen in 1795 terwijl de bundels aanvangen in 1555 en ook eindigen in 1795.

Alle staten zijn alfabetisch gerangschikt en beslaan in totaal, over de drie delen, 446 gestencilde bladzijden. Een klapper op de familienamen bevindt zich achteraan het derde deel (blz. 447 tot 470) en werd opge maakt door de heer P. Coghe. Deze index heeft vooral tot doel behulpzaam te zijn bij het opzoeken van de familienamen van de verwanten of erfgenamen.

Vooraleer u kennis te laten maken met een greep uit de inhoud van dit interessant werk wil ik wel even de aandacht vestigen op de beschrijving die de heer W. van Hille in het eerste deel van de inleiding geeft over de Baronie Nevele. Hierin wordt gesteld dat de Heerlijkheid Nevele (baronie sinds 21 maart 1670) zich uitstreckte over 9 parochies : Nevele, Lotenhulle, Vinkt, Meigem, Landegem, Leerne (St.-Maria en St.-Martens), Bachte, Vosselare en Deurle met enclaven in Poesele, Baarle en Zeveren. In feite gaat het hier om tien parochies gezien de steller de twee Leernes als één parochie beschouwt. Een bronvermelding of iets meer uitleg, hoe de steller er toe komt deze indeling te maken, zou zeker niet misstaan hebben. Daarbij kan ik niet nalaten te verwijzen naar hetgeen de heer Raf Van Den Abeele neerschreef in ons allerleerste *Berichtenblad* over de structuur van het Land van Nevele. (1). Hij spreekt van dertien lokaliteiten die „geheel of gedeeltelijk in het aaneengesloten gebied, dat „Het Land van Nevele” genoemd werd ; Nevele, Vosselare, Meigem, Vinkt, Maria-Leerne (zonder Bachte, dat tot 1823 een afzonderlijke parochie vormde), Sint-Martens-Leerne, Lotenhulle, Zeveren en Poesele volledig ; Landegem (Westhoek, Dorp en Heirenthoek), Deurle (een be-

(1) R. VAN DEN ABEELE, *Het historische Land van Nevele*, in *Berichtenblad van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”*, jg. I (1970), afl. 1-2, blz. 11 e.v.

langrijk deel), Sint-Martens-Latem (de wijk Brakel) en Drogen (enkel Noordhoute) gedeeltelijk". Ter verduidelijking stelt de heer Van Den Abeele verder : „Bij de ingewikkelde structuur van het Oude Regime is het veelal moeilijk iets strak af te lijnen ; alles loopt sterk door mekaar op administratief, rechterlijk en leenheerlijk gebied. Het begrip „Land van Nevele" zal wel niet steeds dezelfde inhoud gedekt hebben, maar de bovenstaande opsomming geeft zeker de meest verdedigbare begrenzing weer."

Het genealogisch belang terzijde gelaten is me vooral opgevallen welke belangrijke informatiebron deze *Staten van Goed* zijn wat betreft de kleinhandel, het herbergenbestand en de ambachtelijke nijverheid in het toenmalige Land van Nevele. Vooral voor de 18e eeuw beschikken we hier over een massa gegevens en dan speciaal wat betreft de kleinhandel. Misschien is hier zelfs een juiste situering mogelijk van deze uitbatingspunten via de nog bestaande landboeken en oude kaarten. Deze reconstructie zou ons een beter beeld geven van het dagelijkse leven in het Land van Nevele. Bij sommige handelszaken is zelfs de inboedel vermeld. Zo lezen we op blz. 40 bij Joannes Claeijs (Nevele 1737) „*in den winkel : drij rollen toeback, saijette, rijcoorden, lindt, twijn, saut, seepe, blomme, blauwsel*" en op blz. 284 bij Augustinus Ramon (Landegem 1739) „*in den winckel : tenen maeten, blomme, paellepels, schuerbessems, linten en twijn, suycker, keirsen, saut, asijn, mostaert*".

Voor het geheel van deze eeuw vinden we voor Nevele niet minder dan 42 staten van goed terug van winkeliers, voor Landegem zijn dat er 7, voor Vinkt 6, voor Sint-Martens-Lerne en Meigem 3, voor Poesele 2 en 1 voor Sint-Maria-Lerne.

Voor bijna alle gemeenten in het Land van Nevele vinden we namen terug van vroegere of nog bestaande herbergen. Zo vinden we o.a. in 1776 een herberg in Vosselare die „*in het Vosken*" heet (blz. 29). In Meigem hebben we in 1721 een herberg die „*De Spoele*" heet (blz. 68). Dezelfde herberg wordt ook nog vermeld in 1757 en 1779. Thans kennen we zowel te Poesele als te Meigem een *Spoelstraat*. Vermoedelijk moet de naamgeving hiervan niet verder meer gezocht worden. In Sint-Maria-Lerne vinden we in 1761 een herberg *In den Pelgrim* of *Hooghuis* (blz. 2). In Landegem vinden we in 1785 *de Krekelmuyte* in 1745 vermeld als „*hofstede de Krekelmuyte in den heirenthouck*" (blz. 7). In Nevele *de gauden leeu* in 1577 (blz. 39), *de Roose* in 1698 (blz. 178), *den ijnghele* in 1566 (blz. 149) enz.

Wat de ambachtelijke nijverheden betreft valt onmiddellijk op dat

ook Nevele hier het best vertegenwoordigd is wat samen met de hoge concentratie van klein handelszaken zijn belangrijkheid tegenover de omliggende gemeenten duidelijk onderstreept. Hierover verder uitweiden zou ons echter te ver brengen. Wel dient vermeld dat ook hier de meeste gegevens dateren uit de 18e eeuw. Bij het ordenen van deze gegevens is me opgevallen dat te Nevele in de 17e eeuw melding wordt gemaakt van 7 brouwers en geen enkele stokerij. Voor de 18e eeuw vinden we echter 4 stokers terug doch geen enkele brouwer. Dat vanaf de 18e eeuw het beroep van brouwer tijdelijk uit onze streken zou verdwenen zijn lijkt me moeilijk aanneembaar. Een verklaring hiervoor kan ik echter niet geven.

Naast de reeds bovenvermelde gegevens werd ik bij het lezen van deze *Staten van Goed* vooral getroffen door sommige gegevens die dateren van het einde van de 16de eeuw. Zij roepen ons een beeld op van het krijgsgeweld in onze streken en of dat nog niet genoeg was kwam daarbij ook nog dikwijls het uitbreken van besmettelijke ziekten.

Enkele citaten :

blz. 11 — *Baudoncq Jooris fs Jaspar - en zijn vrouw Joosijne Vanhuele fa Petrus - zeer curts deen naer den anderen overleden in de prochie van Vijnckt in den jaere 1580 van der contagieuse ziekte daerbij vele ende meerderen deel van de huursartheylen ende vruchten verloren ghijnghen ende ooc bij den dat de Franchoisen alsdoen te Deynze waren dwelcke daer ooc groot obstacle ende beletsele inne dede -*

blz. 56 — *Coppins Cornelis en zijn vrouw beiden overleden van der contagieuse ziekte ende peste te Landegem juni 1583*

blz. 69 — *Debaets Zegher, woonachtig van Maria-Leerne overleed te Gent op 21 augustus 1580 als aldaer ghevlucht zijnde duerden trouble van den orloghe.*

Behoudens enkele gegevens over emigratie (o.a. blz. 302 : *Lowijs Snauwaert is ontrent vier jaeren vertrocken naer het Walsche landt...*) trok vooral een gegeven over inwijking in Nevele mijn aandacht. Op blz. 200 vinden we namelijk een zekere Joannes Fredericq terug geboren te Richemont, bisdom Metz, winkelier en gehuwd met Marie Leotot geboren te Sint Laurent en Fourchevalet Barcelone. Over de nakomelingen van deze familie werd reeds eerder geschreven in onze *Driemaandelijke Berichtenbladen* (2).

(2) Zie o.m. J. VAN DE CASTEELE, *Napoleonisten in Nevele, in Driemaandelijks Berichtblad van de heerkundige kring „Het Land van Nevele“*, jg. XII (1981), blz. 187.

Hoe sommige van onze vroegere dorpsbewoners aan hun einde kwamen vinden we ook soms in de staten vermeld. Zo werd Joannes Dewaege-neere in 1724 *ghexecuteert met de koorde* (blz. 121) en is Joannes De-keyser *ongelukkig overleden in den steenput op dhofstede van Jan Coppens* (blz. 102).

Naast gegevens over het soldatengeweld dat onze streken door de eeuwen heen teisterde vinden we ook sporen terug van onze weerbare mannen die dienst namen in het leger. In geen enkele staat vind ik echter bij de erfgenamen een soldaat terug die hierover thuis zou hebben kunnen navertellen. De meesten bleken overleden ofwel vermist. Een mooi doch tragisch voorbeeld vinden we hiervan op blz. 250 : „*Martens Jacobus - ten jaere 1738 als soldaat in dienst van D'heeren bewind hebbers van d'oost indische compagnie ter kamer zeeland opgerecht naer oost indien met het schip Looverdael, ende op de thuys reyse op het schip west cappelle op den 20 apr 1744 overleden*”.

Belangrijk zijn dan ook de gegevens die teruggevonden worden over bepaalde functies die in de gemeenten bekleed werden of bepaalde eretitels die men droeg. Zo was o.a. Petrus Janssens uit Nevele (blz. 222) in 1748 naast zijn beroep als kleermaker ook *poorter der stad Ghendt*. Petrus Dhont was te Poesele in 1753 *cappitain van de prochie met een jaar gagje van 10 sh. gr.* (blz. 187) en in 1743 was Gerardus Vandoornevelt *klokkenluider* te Nevele (blz. 357).

In tegenstelling met de *Staten van Goed van de Heerlijkheid Merendree* door de heer Luc Neyt (3) zocht ik tevergeefs naar de eventuele namen van percelen grond. Het is wel spijtig dat de auteur dit vermoedelijk over het hoofd gezien heeft. Het is moeilijk zich in te denken dat in de ongeveer 4450 vermelde staten nergens een perceel grond bij naam zou vermeld staan. Wel dient vermeld dat aandacht werd besteed aan de benamingen van de hofsteden. Zo vinden we b.v. een hofstede genoemd *Claeysoomken* te Meigem (blz. 48) en een *Swittensstede* te Sint-Martens-Lerne (blz. 52). Dit alles maakt echter dit werk als hulp bij toponymisch onderzoek minder bruikbaar.

Ondanks deze tekortkoming heb ik een zeer aangename ervaring overgehouden aan het lezen van de drie delen. Als basis voor genealogisch

(3) Besproken door J. LUYSSAERT in *Driemaandelijks Berichtenblad van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”*, jg. XII (1981), blz. 409-411 en afl. 4 blz. 247-249.

onderzoek en hulpbron bij opzoeken over het dagelijkse leven in onze gemeenten door de eeuwen heen is het een onmisbaar document. Eindelijk, het is er, zou je kunnen zeggen.

A. Bollaert

A. DE KE, *De Piloot*, Vlaamse Filmpjes nr. 1499, Goede Pers Averbo Averbode, Scherpenheuvel, 1982.

Het verhaal speelt zich af in Aalter, einde maart 1944. Een Engels piloot kwam terug van een opdracht uit het Roergebied en werd hevig beschoten. Eerst liet hij zijn bemanning afspringen, daarna sprong hij zelf uit zijn vliegtuig.

Vriendelijke mensen hebben zich over de piloot ontfermd, hem verborgen en heel wat narigheden ondervonden. Eindelijk volgt dan de ontsnapping : de piloot en zijn vertrouwensman trekken langs de kerk, het marktplein naar het station van Aalter.

In een vlotte verteltrant geschreven, eigen aan André De Ké, leest het werkje uitstekend. We beleven alle feiten vooral omdat ze zo sterk streekgebonden zijn. Het boekje is echt het lezen waard.

A.J.

VERSLAGEN

- *Zondag 18 april 1982, diamontage „Zo leeft Meigem 1981“, in de zaal „Reigersnest“ te Meigem. Drieëntwintig toehoorders.*

Hoewel Meigem administratief een deelgemeente van Deinze is, is het nog altijd qua ligging, bodem en volksaard een integrerend deel van het Land van Nevele.

De makers van de diamontage Meigem 1981 hebben in een eerste deel het oude Meigem opgeroepen en dit aan de hand van oude prentkaarten. Verder kwam het hedendaags Meigem aan bod met merkwaardige luchtopnamen. Een belangrijke gebeurtenis is de H. Bloedprocessie, die met haar kleurrijk vertoon een dankbaar onderwerp voor de diamaker is. In een tweede deel werd het sociaal leven in zijn vele facetten opgeroepen : het verenigingsleven, volksgebruiken en oude ambachten, waarbij het slachten van een varken een kleurrijk dokument was. Eric Van Bosbeke en Eric Goethals voor de fotografie, Karoline Van Speybroeck voor tekst en voordragen, Bertrand Van Braeckekele voor de dokumentatie en Freddy Peirs voor de muziek verdienen felicitaties voor hun initiatief.

Om het geheel af te ronden werd nog een bezoek gebracht aan pottenbakker Paul Van Gompel te Meigem. Deze gaf ons enkele staaltjes van zijn ambachtelijk en artistieke activiteit. In zijn ruim atelier hadden we dan nog de gelegenheid de ruime verscheidenheid van zijn produktie te bewonderen.

J.V.d.C.

- *Maandag 10 mei 1982, lezing door de heer J. Van de Castele over : „Nevele 1914-1918 : Elektriciteit en Spionage“ in de voordrachtzaal van het klooster te Nevele. Vijfendertig aanwezigen.*

Weer eens bleek dat de naam van de spreker en het onderwerp zelf veel belangrijker zijn dan de dag waarop een activiteit plaatsgrijpt. Op die maandagavond konden we ruim dertig aanwezigen tellen in het voordrachtzaaltje van het klooster te Nevele.

Biedt dit lokaal zelf niet zo'n prettige aanblik, dan had de heer J. Van de Castele de wanden goed voorzien van treffend illustratiemateriaal.

Over de inhoud van deze voortreffelijke voordracht willen we hier niet uitweiden. Wie die avond gemist heeft, kan in dit nummer zijn schade ruimschoots inhalen en de integrale tekst lezen.

Het is weer eens een bewijs dat onze ondervoorzitter werk noch moeite gespaard heeft om elk detail op te sporen en elk feit te toetsen aan de werkelijkheid. Naast een stukje oorlogsgeschiedenis is zijn lezing (en artikel) een grote bijdrage tot de industriële geschiedenis van Nevele. Het is duidelijk dat toen de vroede vaders van Nevele hun tijd ver vooruit waren.

J.L.

— *Vrijdag 4 juni 1982, filmvoorstelling in het kader van de Buysseweek in de voordrachtzaal van het klooster te Nevele. Tweeëndertig aanwezigen.*

Het had zeker gepast de TV-film *Grueten Broos* en de amateurfilm *De Wraak van Permentier* te vertonen, helaas lieten die twee verstek gaan.

Met de heer Roger Van Brakel, bekend amateurkineast in het gentse, hadden we meer geluk. Hij bracht ons het filmpje *Camilla*. Het gegeven is gebaseerd op een stukje van Buyse uit zijn bundel *Stemmingen* en draagt er de titel *Soeur Marie-Perpétue*. De bundel verscheen in 1911 en beleefde in 1929 een tweede druk. De Buyse, die hier aan het woord is, is de schrijver die mijmert - geen ruwheid, geen opstandigheid - maar een melancholische vertedering over een fris boerenmeisje dat in het klooster treedt. De prachtige kleurfotografie en het sober akteren van het hoofdpersonage lagen aan de basis van een sfeervolle evokatie die Buyse waardig is.

De filmavond werd nog aangevuld met *Gouden Leieland*, *Streuvels-mozaïek* en *Denderdal*, alle filmpjes die uitmunten door hun mooie fotografie en een evenwichtige kompositie.

De heer Roger Van Brakel heeft degelijk filmwerk geleverd en beloofde ons nog te vergasten op filmen met heemkundige en literaire inslag.

J.V.d.C.

INHOUD

	Blz.
J. VAN DE CASTEELE, Elektriciteit en spionage te Nevele in Wereldoorlog I	65
L. NEYT, Het kasteel van Merendree	96
A. JANSSENS, De heerlijkheid <i>Het Poucksche</i> binnen Nevele . .	106
M. DEBRABANDERE, De vlasslijting in het Land van Nevele . .	109
L. NEYT, Merendreeze dorpsgebeurtenissen uit vroegere eeuwen	115
A. JANSSENS, Iets over Hansbeekse „Schietspoelen”	127
A. JANSSENS, Een steentijdvondst te Nevele	129
VOOR U GELEZEN	130
VERSLAGEN	135

